

फेब्रुवारी 2004

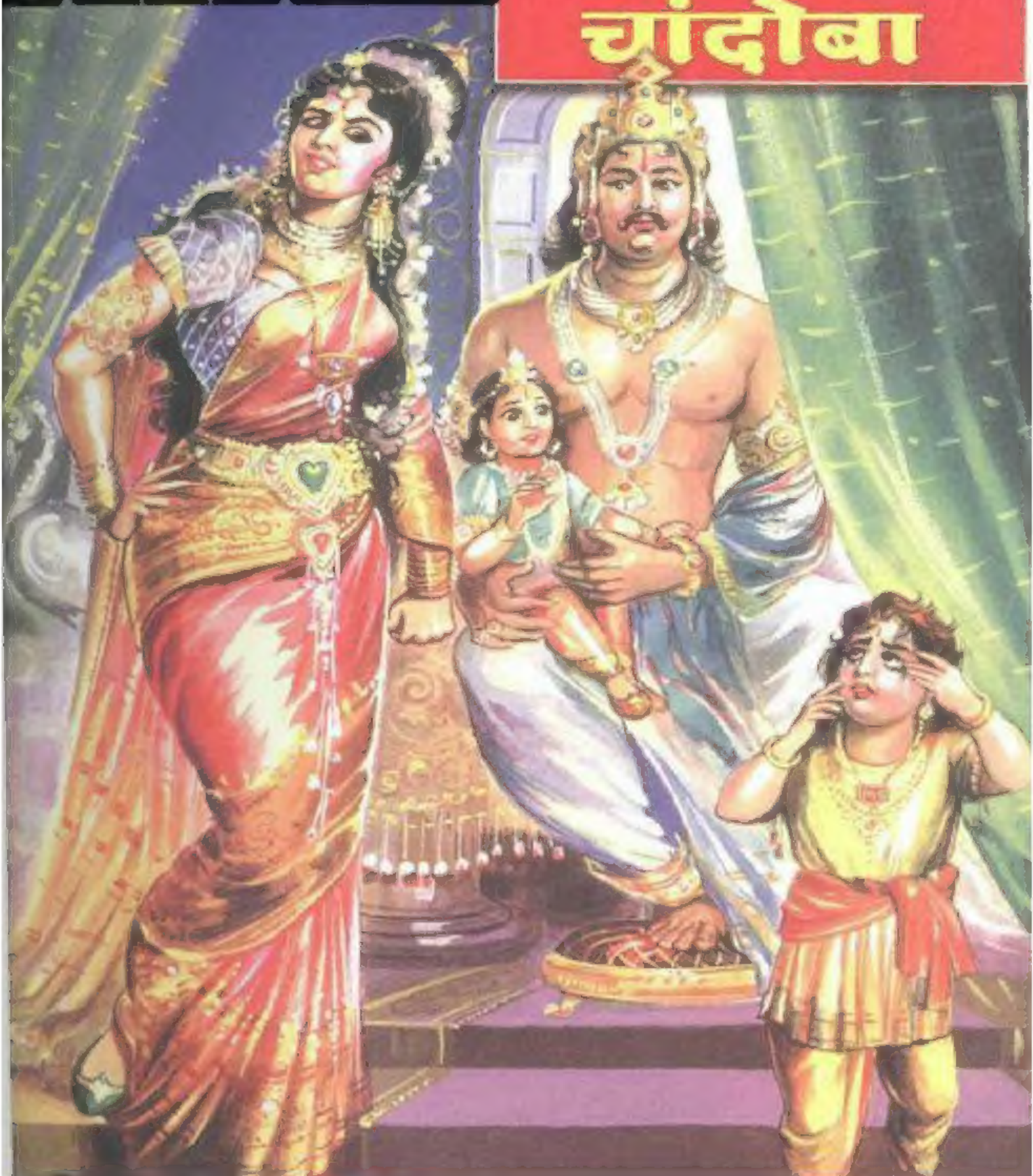
Rs. 10 /-

/ 68

चांदोबा

स्वार्थी मोठेपणा

भानुमतीला आपल्या श्रीमतीची फार घमंड होती. त्यामुळे तिने आपल्या नागदेला मदत करायचे- वेडेल्ले नाकारले, व्यापारांत नुकसान झाल्यामुळे नल्लेच्या घरीवाराची आर्थिक परिस्थिती वाईट झाली होती. ती विजयबाळजाजकळच्या एका गांवात रहात होती.

मुकलाच तिचा नवरा बारला हेता, त्यामुळे तिला विचारीला कुणाचा आधार राहिला नाही. आपल्या एकुलत्या एक मुलीसह, अरुणाबरोबर ती मोठ्या मुष्टिकीने दिवस कंठीत होती. भानुमती तिला भेटायला गेली होती. पण तिने कोपत्याही प्रकारे मदत करायचे आपवासन दिले नाही, व ती घरी परतली होती.

पण बानेकीं मात्र भानुमतीला सोळा वर्षांच्या अरुणाला घरी आणणे भागच पडले, कारण अरुणाच्या आईचा मृत्यू झाला व तिचा एकमेव आधारही संपला, धार्मिक क्रियाकर्म व दिवस संपल्यानंतर जेव्हा भानुमती परत आणाय होती, तेव्हा त्या गांवातल्या तीन प्रमुख गांवकऱ्यांनी

तिला सांगितले, "हे बघ भानुमती, आपल्या मणंदेच्या भुलीला तुझ्यापरोबर घरी घेऊन जा. ती तुझ्या नणंदेची एकटीच मुलगी आहे हे निवळ नकोस. तिच्या घालनशीषणाची जबाबदारी तुझ्यावरच आहे. ती तू पार पाडली नाहीस तर जगात तुला की: धू होईल" जेव्हा त्या तिघांनी फार जोर धरला तेव्हा भानुमतीचा निरुपाय झाला. पण तिने मनातल्या मनात ठरवले होते की तिच्याकडून सगळं काम करवून घ्यायचं!

दुसऱ्याच दिवशी भानुमतीने घरकामाची जबाबदारी अरुणाकऱ्याकऱ्या टाकली. अरुणाला वाटे वाटले, पण ती तसे विचारी काम करणार? निवृत्त्ये ती कामाला लागली.

त्या र्थी एकूण गांवचण वढात होते. तिचा एकुलता एक मुलगा सूरज. भानुमतीचा सख्खा भाऊ पद्मराव, आणि त्याच्या दोन मुली. त्यांच्या गांवात बातमी परसली होती की पद्मनाभची मुलगी मालती, हिच्याशी सूरजचे लग्न होणार होते.

सूरज मुल्लभावी होता, कुतार वाटत होता,

बसतु, घरांत असणाऱ्या कामधामाशी त्याचा काही संबंध येत नसे, त्याला तिथे काही महत्त्व नव्हतं. सारी जबाबदारी पद्मनाभने स्वतःवर घेतलेली होती. शेतात काय पिकतंय, धान्य काय किंमतीला विकायचं, एक ना दोन! सगळे निर्णय तोच घेत असे, म्हणून शेताकरी आणि व्यापारी त्याच्याशी बोलणी करीत आणि त्याचा निर्णय अंमलात आणत असात.

घरांतल्या डागडुळीपासून सणावारी कोपते पक्काल बनवायचे, याचे सारे निर्णय त्याची पोरनी मुलगी मालती ही घेत असे.

तुझे मामा गेल्यापासून माझा भाऊच हा मारा व्याप सांगतलो आहे. मालती नसती तर हे घर चालणारच नाही," भानुमती अघूनमघून मोठ्या अभिमानाने अरुणाला सांगायची, एक दिवस सूरजने पद्मनाभला म्हटले, "या वर्षी आपण भात लावण्याऐवजी तूर, मूग आणि उडीद लावू या. माझा एक मित्र शहरातून आता आहे. तो म्हणत होता की या गोष्टींना तिकडे चांगली किंमत येते." हे बोलणे अरुणानेही ऐकले.

त्यावर पद्मनाभ कोरड्या स्वरात म्हणाला, "छे, तो अगदीच मूर्खपणा तोईल. सर्वांनी तेच पिकवायला सुरुवात केली तर आपल्याला थोड्या कापरा होणार आहे? ते काही नाही, आपण भातच लावायचं!"

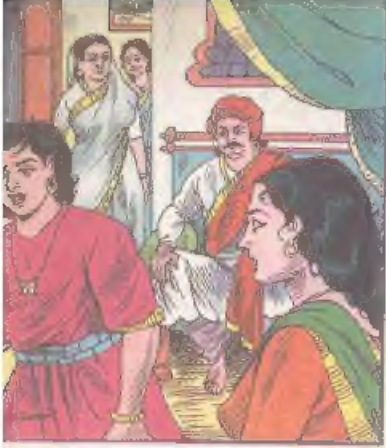
"पण मामा, आजूबाजूच्या शेतांतून भातच लावतात. डाळींना योग्य अशी त्यांची जमीन नाही. तिथे पीक चांगलं येत नाही. म्हणून ते भाताचे पीक घेतात ना!" सूरज म्हणाला.

"हे बघ, तुझ्या बोलण्यात केवळ मूर्खपणा

आहे, त्यांत काही अर्थ नाही. शहरातून माहिती जमवून तोंक येतात, आणि खडकाळ जमिनीतदेखील सोन्यासारखं पीक येईल म्हणून सांगतात. कोणत्याही परिस्थितीत आपण ह वेडेपणा करायचा नाही व आपल्या शेतांत भातच लावायचं!" सूरजचे बोलणे खोडून काढत पद्मनाभने सांगितले.

"नाही हो, वसं नाही मी म्हणत..." सूरजला पुढे आणखी काहीतरी सांगायचं होतं, पण भानुमतीने त्याला मध्येच थांबवून म्हटले, "सूरज, अरे, तुझे मामा मोठे आहेत, अनुभवी आहेत, त्याचं ऐक. त्यांना बरोबर करायची संवय लावून घेऊं नकोस," त्यानंतर ती आपल्या भावाला म्हणाली, "भाऊ, सूरज अजून अडोड आहे. त्याला कसला आखय अनुभव? तुम्हाला वं योग्य वाटेक तेच करायचं, सूरजच्या बोलण्याचा

राम मानू नका." हे शब्द ऐकताना अरुणाने सूरजकडे पाहिले.

त्याचा चेहरा पार उतरला होता. आणि त्याच येवळेला मारुती मात्र गालांतल्या गालांत हंमत होती. "या अशा परिस्थितीत मला तर इथे काशीची किंमत नाही. पण घरचा मालक असून सूरजलादेखील इथे मुळीच किंमत नाही. माझ्यापेक्षा त्याची परिस्थिती जास्त केविलखाणी आहे." अरुणाने मनांत विचार केला.

त्यानंतर महिनाभरांतच देवीचे नवरात्र येणार होते. तिपली फार पूर्वीपासून प्रज्ञा होती की गांवातल्या अनेक प्रमुख व्यक्ती एकेक दिवसाचा कार्यक्रम आयोजित करीत होते व त्याचा आर्थिक भारही आनंदाने उचलून घेतले.

जेव्हा झाल्यानंतर सर्वजण आरामगोरीपणे बसले होते, तेव्हा पद्मनाभ म्हणाला, "दरवर्षी

आपल्यावतीने जे गुरुजी भागवताचे पठण करतात, त्यांची प्रकृति बंबा बरी नाही. आपल्याला दुसऱ्या कुणाला तरी बोलावलं पाहिजे."

सूरज उत्साहाने म्हणाला, "मामा, बरंच झालं. दुसऱ्या कुणालाही बोलावू नका. थंदा भागवत पठण नव्हे. नाहीतर गांवातला मातबर शेतकरी राम तो कार्यक्रम दर वर्षी ठेवतोच. नटराज नाटक मंडळीचे लोक माझ्या परिचयाचे आहेत. मी त्यांच्याशी बोलतो आणि इथे त्यांना महिनासुरमर्दन नाटकाचा प्रयोग करावला सांगतो. गावकऱ्यांना हा नवा कार्यक्रम आवडेल आणि आपल्यालाही त्याचे श्रेय मिळेल."

त्यावर पद्मनाभ ताडकन म्हणाला, "तुला अकल केव्हा येणार तेच मला कळत नाही. खर्चाची गोष्ट सोडून दे; पण जर कुणी विचारलं की देवीच्या नवरात्रांत नाटक करं केलेत, तर त्यांना आपण काय उत्तर देणार? आपली इश्रत धुळीला मिळेल."

प्रत्येक तहानमोठवा राबतीत पद्मनाभ आपला भोटेपणा मिस्वीत होता आणि सूरजला हिणवीत होता. ही गोष्ट अरुणाला नितकुल आवडत नव्हती.

परंतु या घटनेनंतर बरोबर सातत्या दिवशीच नटराज नाटक मंडळीतर्फे एक इसम आला आणि गांवातल्या काही प्रमुख व्यक्तींना भेटता त्या लोकांना त्या इसमाने सांगितलं की नाटक मंडळीने इथे महिनासुरमर्दन नाटकाचा प्रयोग विनामूल्य सादर करण्याची इच्छा व्यक्त केली आहे. त्यासाठी त्या ज्योर्झची परवानगी मागण्यासाठी

तो आला होता. गांवातल्या प्रमुख मंडळींनी खूप होऊन त्याला परवानगी दिली कारण त्यांनाही वाटले की हा नवा मनोरंजनाचा उपक्रम सर्वांना आवडेल.

सूरजलादेखील हे ऐकून आनंद झाला. जरी त्याच्या मामांनी त्याची सूचना धिक्कारली होती, तरीवेळील त्याचा मनोबय पूर्ण होणार होता. पौर्णिमेच्या दिवशी नाटकाचा प्रयोग झाला आणि सगळ्या ग्रामस्थांना तो फारच आवडला.

प्रयोग संपल्यावर नाटक मंडळीच्या अध्यक्षांनी रंगमंचावर येऊन सांगितले, "आपणा सर्वांना आमचा प्रयोग आवडला, त्याबद्दल आम्ही आपले आभारी आहोत, परंतु मला एक गोष्ट आपल्याला सांगितली पाहिजे. आम्ही हा प्रयोग विनामूल्य करणार आहोत असं जे आम्ही अगोदर जाहीर केलं होतं, ते मात्र खरं नाही.

न्यासाठी आम्ही देवीचीच आपणा सर्व प्रेक्षकांची क्षमा मागतो. काही दिवसांपूर्वी एक तरुण आम्हाला भेटायला आला. प्रयोगासाठी जे मानधन आम्ही मागितलं, ते त्याने आम्हाला दिलं. पण त्याचे नांव जाहीर करू नये अशी त्याने आट घातली. त्याचे काय कारण होते, ते आम्हाला ठाऊक नाही. परंतु आपण सर्वांनी जी प्रयोगाची स्तुती केलीत, आमचा सन्मान केलात, तो केवळ या तरुणामुळेच आम्हाला मिळाला आहे. म्हणून त्याचे नांव सांगितल्याखेरीज आम्हाला स्वस्थ बसवणार नाही. त्या तरुणाचं नांव आहे सूरज!" नाटक मंडळीच्या अध्यक्षांचे हे निवेदन ऐकून सूरज चकित झाला.

बरी परत येताना या रहस्यामगने कोणाचा हात असं शकत यत्नाच विचार त्याच्या मनांत घोळत होता. गांवकरी त्याच्याभोवती गोळा

झाले आणि त्याला म्हणू लागले, "अरे सूरज, तू असं काही करू शकशीस असं आम्हाला कधीदेखीस बाळवं नव्हतं. तू तर अगदी चुन्या लसतुम निघालास! आपल्या मामाच्या ओपळीने पाणी पिण्यास भोळस्त आहोस असंच आम्ही धरून चाललो होतो. आता लक्षांत येतंय की तू छुपच हुशार आणि प्रेमळ आहोस."

दुसऱ्या दिवशी जेव्हा सूरज घरांत एकटाच होता, तेव्हा अरुणा त्याला घेटी व त्याला म्हणाली, "जे काळ झालं त्याचं तुला खूप आश्चर्य वाटतंय ना? या घटनेमागे माझा हात आहे. त्याबद्दल मी तुझी माफी मागते. आपला ग्रामाधिकारी आमचा जवळचाच बातेवाईक आहे. माझ्या आईने माझ्यापुढीं माझ्याजवळ एक छोटीशी रक्कम दिलेली होती. आपला जुना गडी नारायण याच्याबरोबर ते पैसे देऊन ग्रामाधिकाऱ्याला खरी परिस्थिती मी कळवली. तेव्हा ग्रामाधिकारी नारायणला म्हणाला, "अरे, असा चांगला बत्तमेस्वाडी मी स्वतः खर्च करीन की अरुणा कांही पक्का पक्की नाही!" आणि त्यांनी पुढची सारी व्यवस्था लगेच केली. सूरज म्हणून जो तण्डू नाटक मंडळीला भेटायला गेला,

तो ग्रामाधिकाऱ्याच मुलगा आहे मी गहिलं की माभाच्याशी विरोध करून सामना करणे कांही तुला जमणार नाही म्हणून मीच हा उपद्व्याप केला. निदान आता तरी तू स्वतः निर्णय घ्यायला सुमोत कर आणि त्याप्रमाणे वागवला माग. ममांच्या मोठेपणांत स्वार्थ तपलेला आहे. तुला त्यांच्या दडपणाखालून बाहेर पडायला शिंकलं पाहिजे."

सूरजने प्रसन्नपणे म्हटलं, "अरुणा, यंदा देवीच्या नवतंत्रांत जे कांही घडलं, ते एक वेगळ्या प्रकारचे महिलासुर मर्दनच आहे. या रूणापासून शेतीकामाचे व घरांतल्या व्यवहाराचे जे कांही निर्णय घ्यायला लागलींय, ते माझे निर्णय असतील. त्याच्याबरोबर मी आजखी एक महत्वाचा निर्णय अगोदर घेतला आहे."

"महत्वाचा निर्णय? तो कोणता?" अरुणाचे उत्सुकतेने विचारलं, "मी निर्णय घेतला आहे की जन्मभर तू माझी मंत्रीणवाई होशीस आणि तुझा सद्गुण मी नेहमीच पाळत आईन." सूरजने हसून म्हटलं.

अरुणाला त्यांतला गहितायें समजून अजि तिने हसतमुखाने वाजत खाती मान घातली

अस्वल्या मांत्रिक

3

(जंगलतल्या पांघात वळणाऱ्या तीकांना चोर, दगोडेदारांच्या हल्ल्यांतून भुक्त काणाऱ्या कालीकर्मा शंकराच्या एजला भिऊन जिलकेतु तजाने मृत्पुदडाची शिरा सुनावली. जेव्हा त्याचा शिरच्छेद करणार होते, तेव्हा बंध काणाऱ्याच्या हातांतून भस्म खेचून कालीकर्माने घोडदळाच्या नेत्याचेच शिर उडवले त्यावेळी "आदि अस्वत" अशी एजना त्याला ऐकू आली त्यानंतर...)

"आदि अस्वत..." ही गर्जना ऐवून सर्व घोडस्यार वरून त्या घिरोकडे पाहू लागले. पत्रतीकाने घोडधवळन खाली उडी घेतली. त्यापुढीं त्याने घोडदळाच्या नेत्याजवळ की आपली तबवार दिली होती, ती घेऊन म्यानांत ठेवली. तितक्यांत डॉंगरावरच्या एका धबधब्याच्यामागून एक भलीमोडी व्यक्ती समोर आली.

"हा कुशीतरी मांत्रिक असावा" असा विचार पनांत येऊन पळून जावे की काय असे कालीकर्मा

बाटले. पण त्याला शंका आली की घोडस्यार त्याला धांवपळीत म्हणून तो त्यांच्या-कडे निरखून पाहू लागला. पण ते सगळेजण धावळन, धावायून गेले होते आणि धबधब्याच्या दिशेकडे पाहत होते.

धबधब्याच्या मागून ओरडत येणारी व्यक्ती आता गुडल्याद्वतक्या खोस पाण्यांतून काठावर आली. त्या भीमकाय थोराड माणसाने अस्वलाचे कापडे पांघरले होते. हातांत दडुका होता. त्याच्या

मुठीवर असलेले अस्वलाचे हिरेजहित मुख चमकत होते.

तौपर्यंत पळून जाण्याचाच कालीवर्माचा विचार होता. पण त्याच्याकडे येत असलेल्या त्या विविध पौशांवर केलेल्या माणसाकडे तो भावन केल्यासारखा बंधत राहिला. घोडेस्वार आणि रेडबायर बसलेला मांगदेखील मेदक्ष्ण थरपरत होते.

अस्वलाचे कातडे धारण केलेला त्यांच्या-जवळ येऊन म्हणाला, "मला माहीत आहे की जर मी त्या क्षणात 'आदि अस्वब' ही घोषणा केली बसती तर आणखी रत पाल झाला असला. तुम्हाला माहीत आहे का? माझं नांव अस्वल्या मात्रिक आहे."

काही क्षण सगळेच स्तब्ध राहिले. कालीवर्मनने अजूनही हातांतली तलवार आणि छाव्या हातांतला मारकऱ्याचा परशू बर उचलला व तो अस्वल्या मात्रिकाला म्हणाला, "अहो महाराज! आम्ही न

विचारताच तुम्ही आपले नांव सांगितलेत, हे चांगलं ज्ञान. अतःच तुम्ही रूपावतारविषयी बोलतात! पण नोट ऐका, उधता जम माझ्या वटेत येऊन कुणी मला यांथकाच्या प्रयत्न केलाच तर आणखी काही डोक्या उडवली जातील." असं म्हणून कालीवर्मनने घोडा घळवला.

"अरे तरुणा! जरा वेळ थांब की! तू फरच साहसी दिसतो आहेस." अतः म्हणून अस्वल्या मात्रिकाने रेडबायर बसलेल्या मांगाला आपल्या दक्ष्णने दोकले आणि विचारले, "ए, गोंडावरून बुएडा घेतलेल्या, तू या अरण्यातला पिशाच आहेस की राजाने नेमलेला प्रमुख वध करणारा आहेस?"

"महाराज, मी पिशाच नाही पण वध करणारा माव आहे, महाराज ज्यांना मृत्यूची शिक्षा देऊन, त्यांचा शिरच्छेद करणे हे माझे काम आहे." त्या बधिकाने उत्तर दिले. मात्रिकाला पाहून त्याचा रेड पळायचा वेढा होता, त्याला चुचकारत बधिक बोलत होता.

त्यावेळी अस्वल्या मात्रिकाने घोडदळाच्या नायकाचे प्रेत पुन्हा पुन्हा निराकृत बघत म्हटले, "तर मा गिरच्छेदाच्या शिक्षेतून निघलेल्या, आणि एका राजसेवकाचे डोके उडवून पळून जाणाऱ्या एक मुद्देगाराला तुम्ही करे काय वधवर्णार आहात?"

"महाराज, मी नि शस्त्र आहे. माझा परशू गुन्हेगार कालीवर्मनने जबरदस्तीने हिसकावून घेतलेला आहे" त्या सेवकाने जड स्वगत उत्तर दिले.

वध करणारा सेवक व घोडेस्वार यांना हा

चांदोवा

मात्रिक आपल्यापिरवू चिंथापतो आहे हे कालीवर्माच्या लक्षात आले. हातांतला परशू त्या बधिकेकडे देत कालीवर्मा म्हणाला, "अरे बुरखेधारी भुता! हा घे तुझा परशू! जर तुझ्यांत हिंमत असेल तर माझी वाट तेव्हाच्याच प्रयत्न करून पळतोस का?"

दुसऱ्याच क्षणी बधिकाने आपल्या वेढ्या-कडे अचानक काढून दूर पळले आणि गडगदलेल्या स्वरात ते कालीवर्माला म्हणाला, "कालीवर्मा, तू म्हण वार आहेस. या अरण्यातल्या मिरवाची शपथ घेऊन सांगते की माझा अभिमान पार गळवला आहे."

कालीवर्मनने घोडेस्वारांना निघारले, "तांता, तुम्हा लोकांचा काय निर्णय आहे? तुम्ही तुमच्या नायकाचो काय दारा झाली ने पाहिलंत ना?"

"गिरच्छेदाच्या शिक्षेची अंमलबजावणी करणाऱ्यांपैकी एक मेला व दुसऱ्याने शस्त्र खाली ठेवते, ही बातमी आम्ही महाराजांना जाऊन सोंगू, पण तुमचा दला तेव्हा आमचा जीव गमावण्या-इतके आम्ही पूर्वी नाही." ते घोडेस्वार घाबरत म्हणाले.

"तुम्ही खं बोलतात." असं म्हणून कालीवर्मनने घोड्याला टांच दिली.

पण अस्वल्या मात्रिकाने कालीवर्माच्या घोड्याचा लगाम खेचला व तो ओरडून म्हणाला, "अस्वब पादगुरू! अखेरीस आपल्याला जशा व्यक्तीची जस होती, तो आता संपडला आहे." कालीवर्माकडे बघून तो पुढे म्हणाला, "कालीवर्मा, इथे लोकप्रसिद्ध महान मंत्रवादी अस्वल्या मात्रिक उपस्थित आहे, हे मात्र तू

चांदोवा

चिसरलेला दिततोस!" लहानपणापासूनच कालीवर्माला मात्रिक कॅरि मंडळीबद्दल तिळमात्र आदर वा उत्सुकता नव्हती, असले कितीतरी लोक त्याने आपल्या गांवात व आजूबाजूच्या गांवातही बघितलेले होते.

अरवल्या मात्रिकाचे बोलणे ऐकून कालीवर्माला वाटले की हा मात्रिक त्याचा अपमान करतो आहे, त्याने मात्रिकाला चिडून उतर दिले, "अरे या महाशय! आपलंच नाव अस्वल्या मात्रिक आहे ना? तसं तुमचं नुसतं नांव ऐकलं तरी भीती वाटते. पण आताच तुम्ही आणखी एका अस्वलाचं नांव घेतलं होतंत. ते कोण आहेत? माझ्यासारख्या सामान्य माणसाला कोणते अस्वब करी असते ते कुठे ठप्पक आहे? ते नक्षत्र ठेवणेदेखील मुष्कीम आहे."

कालीवर्मनने अस्वल्या मात्रिकाच्या नांवाची टिपल केली खरी, तरीदेखील अस्वल्या मात्रिक

15

फेब्रुवारी २००४

नाराज झाला नाही. उलट तो वरतून म्हणाला, "माझ्या गुरूजींचे नांव अस्वल पाद आहे. माझं नांव अस्वल्या मांत्रिक आहे. यापुढे होणारी अद्भुत कापगिरी पाहून तू खूप होणार आहेस. तेव्हा नावातल्या वा किरकोळ साम्याबद्दल उगाच काळजी करू नकोस."

"घरातून बाहेर पडल्यानंतर ज्या संकटांशी मला दोन हात करावे लागले, ते पाहून माझे मन पार चिटले आहे. मला आता जमेल तितक्या लोकां आपल्या गांवी परत जाऊन शेतीवाडी करण्यांत रस आहे. त्यांत मी समाधानी राहीन."

असं म्हणून कालीवर्माने परशु बघिकाकडे फेकला, आणि बेदशकारण तो घोड्यावर स्वार झाला.

घोडा हलता, बहानारा टापा टाकल्यानंतर तो आता जोरात पळायला लागणार. त्यापूर्वीच अस्वल्या मांत्रिक उंच आवाजात ओरडला.

फेब्रुवारी २००४

"कालीवर्मा, थांब! तू समोहन येणाऱ्या लोकांना पाहिलेस तरी का?"

ही घोड्याची सूचना ऐकताच कालीवर्माने समोल्या दिशेकडे बघिले. एका मोठ्या वृक्षाच्यामागून तिथे घोडेस्वार वेगात येत होते. त्यांच्या मध्ये एक रेशमी कपडे व मोठी पगडी घातलेला एकजण होता. त्याच्या दोन्ही बाजूंना चिलखत धातलेसे दोघेजण होते. त्यांच्या हातांत तलवारी होत्या आणि खाण्याचर चमकणाऱ्या दळी होती.

त्यांना पाहून कालीवर्माने घोडा थांबवला. घोडेस्वारांच्या मधोमध असलेल्या त्या पगडीधारी व्यक्तीने हात बर केला आणि कालीवर्माकडे खुणेने इशारा करीत तो त्या बघिकाला म्हणाला, "अरे, तू शहरांतला प्रमुख दारूकरी महाराजांनी या गुन्हेगाराचा शिल्लोद्याची शिक्षा दिली होती ना, मग आतापर्यंत त्या आज्ञेचे पालन कां झाले नाही?"

तो दारूकरी बघिक रड्यावरून खाली उतरला आणि काय उत्तर द्यावे या विचारांत होता, तोपर्यंत अस्वल्या मांत्रिक त्या पगडीधारी इशाराबबळ जाऊन म्हणाला, "गिातकेतु महाराजांचा प्रधानमंत्री जीवगुप्त तो वृक्ष ना?"

राजा स मंत्री यांचा अनादरात उल्लेख करणारा हा प्रश्नकर्ता कुणीतरी कपटी बैरागी असला पाहिजे असे जीवगुप्त मंत्र्याला वाटले.

त्याने रागाने डोळे बटाकून म्हटले, "शिष्यांनो, अगोदर झाला बाब मारून हाकलून या."

मंत्र्याची आज्ञा ऐकून मंत्र्यशेजारी उभे

थरावले. घोडवृक्षांतले सैनिक तलवारी उपसणार होते. पण मांत्रिकाच्या हातांतला मंत्रदंड पाहून ते भयभीत झाले. घोडे शिकाळत मागे सरायला लागले.

"सरकार! त्या बैराग्याच्या हातांत जो मंत्रदंड आहे. त्याच्या मुठीवर अस्वलाचे मस्तक आहे ते आपण पहा. आताच त्याने तोंड उघडले तेव्हा त्याच्या डोळ्यांतून अग्नीच्या ठिणग्या पडत होत्या." सैनिकांनी उत्तर दिले.

जीवगुप्ताने अस्वल्या मांत्रिकाच्या हातांतल्या मंत्रदंडाच्या मुठीवर अस्वलाचे मस्तक पाहिले, न बुनिरागणे हंयन त्याने विचारले, "अरे बैराग्या, तुझे बोलणे आणि हावभाव पाहून तू तर एक धर्मदंडोर पाणूस दिसतो आहेस. तू मंत्रतंत्र, जादूटोणा वगैरे शिकलेला आहेस की काय?"

हे शब्द ऐवून अस्वल्या मांत्रिकाने डोळे रोंदून मंत्र्याकडे पाहिले आणि भेदक स्वरांत तो मंत्र्याला म्हणाला, "उत्तरी म्हण आहे की संन्याशाचा सिद्धी मिळाली की त्याचा बैरागी बनतो आणि अशा प्रकारे सरदारी आपला रंग बदलतो, पण मी संन्यासी नाही किंवा बैरागीही नाही. मी अस्वल्यामांत्रिक आहे. आदि अस्वलाचा शिष्य असो." असं म्हणून त्याने आपल्या मंत्रदंडाने बाबळज्या एकर झाल्याच्या खोकावर मोठा पै थारले.

त्याकडेवर त्यांच्या ठिणग्या पडायला लागल्या व काही क्षणांतच मोठा जाळ होऊन तो वृक्ष जळून खाक झाला. जीवदत्त मंत्र्याचा घोडा बिथरला आणि थांबून पळायला लागला. मंत्र्याच्या सरतकानी आपापले घोडे घाबालेल्या मंत्रीमहाज्यांकडून आणले.

सारांश

काही वेळ सगळेजण चकित होऊन गप्प होते. दुसरे हे सारे दृश्य बघत असलेला कालीवर्मा घोड्याला अस्वल्या मांत्रिकाजवळ येऊन आला व म्हणाला, "अरे न्हय, तुम्ही तर सामान्य मायावी मांत्रिक नाहीत. तुम्ही महान मंत्रवादी आहात. सा कपटी व दुष्ट मंत्र्याची तुम्ही पार हवेलेडी उडवून दिलीत. त्यासारखे त्याला नीट राज्य करायला कां शकवत नाही?"

"शाबास तरुणा! तू नुसताच धाडसी नाहीस, बुद्धिमानदेखील आहिल. माझ्या मनांतली गोष्ट तू ओळखलेस!" अशा शब्दांत त्याने कालीवर्माची स्तुती केली.

मांत्रिकाने मंत्र्याला विचारले, "माझ्या शक्तीची तुझी ओळख आता झाली आहे, आता सांग, इथे या लोकांना आज्ञा देणारा कोण असू शकेल? तू की मी?"

त्यावर मंत्री कांपण्या त्वरात बोलला,

17

फेब्रुवारी २००४

अस्वल्या मांत्रिक महाराज, आपली शक्ति मी स्वतःच्या डोक्यानी आत्ताच पाहिली, आपण फक्त इर्ष्या नाही, तर राजबाड्यांत जाऊन जिवंतकु म्हाणजांना देखील आज्ञा आणि सत्ता देऊ शकाल."

अस्वल्या मांत्रिक त्या बघिकाला म्हणाला, "अरे ऐका तु दुसऱ्याची डोकी उडवतोस ना, तर मग ती जोडून शिवून टाकण्याची कसलीतुला माहीत असिल. घोड्याच्या या नेत्याचे मस्तक त्याच्या धडावर शिबून राक आणि त्याला दोरीने घोड्यावर बांधून टाक."

यधिकाने घोड्याच चेळ्यांत आपले हे काम पूर्ण केले आणि घोड्याच्या नेत्याचे प्रेत घोड्यावर बांधून बसवले. पण धाईचाईत त्याने चेहरा पाठीकडे तोंड करून शिक्ता होता, त्यामुळे अस वाटत होत की उठलीकडे तोंड करून हा श्वा घोड्यावर बसला आहे.

ही चूक बघून जीवगुप्त मंत्र्याखेरीज इतर सर्वजण अस्वल्या मांत्रिकाबरोबर हंसायता लागले. मांत्रिकाने जीवगुप्ताकडे त्वेनेने बघितले आणि त्याला आज्ञा केली, "अ मंत्र्या! आता तू

या मारेकऱ्याच्या रेड्यावर बस आणि तो तुझ्या घोड्यावर बसेल."

धर्यर कंपत असलेला जीवगुप्त रेड्यावर स्वार झाला, त्याच प्रमाणे ती मारेकरी बाधिक मंत्रीमहाराजांच्या घोड्यावर स्वार झाला आणि त्याने आपल्या हातांत लगाम धरता, त्यानंतर अस्वल्या मांत्रिकाने रांगळ्यांना नगराच्या दिशेने चलय्याची आज्ञा दिली.

जिवंतकु राजाच्या मंत्र्याची अशी फजिती झालेली पाहून कालीवर्मा आनंद झाला. तो म्हणाला, "ही मिश्रगुप्त पाहून म्हांतले लोक जर खूष होतील. आता मात्र मी माझ्या गांवां जातो."

असं म्हणून घोड्यावर स्वार होऊन कालीवर्मा निघणार तेवढ्यांत अस्वल्या मांत्रिकाने आपला मंत्रदेड उचलून म्हटले, "कालीवर्मा, तू माझी आज्ञा ऐकली नाहीस का?"

"आज्ञा? कोणती आज्ञा? इयें मला आज्ञा करणारा कोण आहे?" असं म्हणत कालीवर्माने म्यानोतून तलवार उपसली.

(क्रमशः)

फेब्रुवारी १९७४

18

चांदोबा

चेताळ
कथा

अनंताची आकांक्षा

निःस्वल्पाचा पक्षा विक्रमाई पुन्हा त्या झडपावरून गेला, त्याने शय खाती उतरवले, खांद्यावर घेतले आणि नेहमीसारखी त्याने स्मशानाची वाट धरली. तेव्हा प्रेतांत वपलेल्या येताळाने राजाला विचारले, "राजन्, तू विवागान, अनुभवी आहेस, तरीसुद्धा या स्मशानांत तू यिनाभरण कशे घेसतो आहेस. तुला हे सगळं कां करावचं आहे? कुणीतरी स्वार्थी, कपटी माणूस तुला फसवून तुझ्या चांगुलपणाचा तर फायदा घेत नाही ना? असल्या ढोंगी लोकांच्या जाळ्यांत सांपडून अमंतानेदेखील घोडवून केली होती. आपली कार्यसिद्धी सत्त्वानंतरदेखील तो परोपकार करायला अनिचारीपणाने विसरला. त्याची गोष्ट नंद ऐक. म्हणजे तुझा थकवाही दूर

फेब्रुवारी १९७४

होईल " आपि वेताळाने अनंताची पुढील कहाणी सांगितली.

"फार पूर्वीची गोष्ट आहे ही! सत्कीर्ण नांवाचा राजा मंदारक देशांत राज्य करीत होता. विराज हा त्याचा एकुलता एक पुतळा होता. त्याला नाळपणीच गोविल गुरुजींच्या मुकुलांत शिक्षण घेण्यासाठी पाठवले होते.

त्या मुकुलांत एकूण दहा विद्यार्थी शिक्षण घेत होते. त्यापैकी अनंतखेरीज इतर सर्वजण विराजच्या बाबतींत जसरीपेक्षां जास्त आदरभाव दाखवीत होते. राजकुमार आपल्यावर नाराज होईल आणि कांहीतरी शिमा देईल, म्हणून ते घाबरत होते. परंतु अनंताने मात्र पहिल्या दिवसापासून त्याच्याशी मैत्री केली. शांत व नम्र स्वभावाचा अनंत विराजला आवडला होता. दिवसेंदिवस त्यांची मैत्री वाढत चालली होती.

पण विराजला आपण राजकुमार आहोत

याचा गर्व होता. त्याशिवाय तो जरासा मूर्खही होता. कधी कधी भावनेच्या भरांत तो अनंतावर कुठोडी करण्याचा प्रयत्न करीत असे. पण अनंताने ते कधी फारसे मनावर घेतले नाही. तो विराजशी नेहमीसारखाच खेळीमेळीने वगत असे.

गुरुजी जे शिकवत ते विराजला अनेकपेळां सांगत नसे. पण हे तो गुरुजींना कधी सांगत नही. फावल्या वेळांत तो अनंतकडून विषय समजावून घेई. अनंत त्याला मनापासून शिकवीत असे. विराजला जर नीट राजवलेले नसते, तर अनंत दोनतीन वेळांदेखीस त्याला अभ्यासाचा तो भाग समजावून सांगायचा.

अनंतमुळे विराजला अभ्यासाची गोडी लागली. जेव्हां गोविलगुरुजींच्या द्वे लक्षांत आले, तेव्हां विराजला प्रोत्साहन देण्यासाठी त्यानी त्याची भरपूर प्रशंसा करण्यास तुरुवात केली. त्यानेही विराज अनंताला म्हणला, "आंत, आज गुरुजींनी माझी स्तुती केली खरी, पण त्याचे सारे श्रेय तुला द्यायला हवे. तुझा चांगणपण मी कधी विसरणार नाही. जेव्हां मी ह्या देशाचा राजा होईन, त्यावेळीं मी तुला माझा प्रधानमंत्री नेमीन."

विराजचे हे बोलणे ऐकून अनंताला खूप आनंद झाला. गुरुजींना जेव्हा हे समजले, तेव्हां त्यांनी विराजचे जरा जास्तीच गुणगान करीत म्हटले, "पुत्रा, मानवाला जगावरपेक्षां वेगळे, कांही उत्तम गुण असतात, त्यापैकी एक आहे - कृतज्ञता! तुझा दिलदारपणा खरंच कौतुकास्पद आहे. अनंतच्या बाबतीत तुझी उदारबुद्धी हे तुझ्या मोठेपणाचे चिन्ह आहे, तुझ्या पिशांत

अनुकरणाचे ते प्रतिबिंब आहे. तू अनंताला जो शब्द दिला आहेस, त्याचे मात्र कोणत्याही परिस्थितीत घालन कर!"

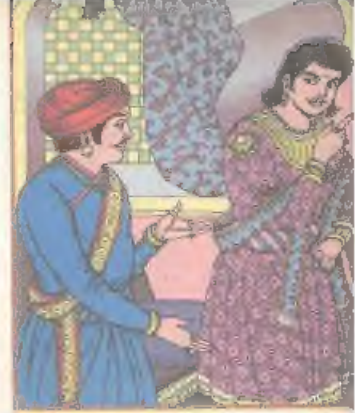
विराजने होकारार्थी मान डोलावली. पण त्यानंतर मात्र परिस्थिती बदलत गेली. विराज शिक्षणांत पुढे आला, पण त्याचबरोबर त्याचा दुराभिमानही वाढत गेला. शिक्षणक्रम पूर्ण झाल्याच्या सुमारास तर तो आपले वचन विसरला आहे, याची जाणीव इतरांना झाली.

शिक्षणक्रम संपल्यानंतर, अनंत गोविल-गुरुजींना म्हणाला, "गुरुजी, मला अजून विद्या संपादन करावची इच्छा आहे. आपली संमती असेल तर आरवली पर्वतराजीजवळ कृष्णचंद्र गुरुजींच्या मुकुलांत मला काही काळ अध्ययन करायची इच्छा आहे. त्यानंतर जर जरूरी घाटली, तरच मी विराजला त्याच्या बोलण्याची आठवण करून देईन."

गुरुजी प्रसन्न होऊन म्हणाले, "त्या महान गुरुचे शिष्यत्व तू पत्करलेस, तर तुझी बायला खूबच वाढेल. तुझ्या जीवनाचे सार्बक होईल. जा, माझा तुला आशिर्वाद आहे."

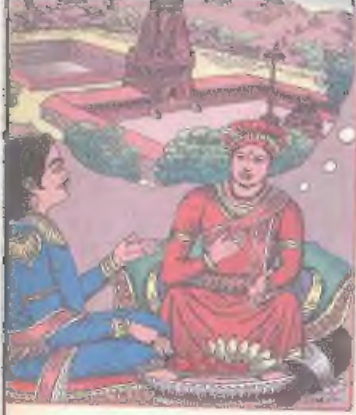
विराजने गुरुदक्षिणा दिली. आणि तो राजधानीला परत गेला. त्यानंतर सहा वर्षे उलटली. विराजच्या राज्याभिषेक साजरा झाला. तो गादीवर आला आणि त्याने सुप्रतीकला प्रमुख सहाय्यार प्रधानपद दिले. विराजच्यापुढे ताळधोटेपणा करून त्याच्या हाता हाी म्हणण्याची सुप्रतीकची संवय होती. आता त्याच्या शब्दानुसार सारा कारभार सुरू झाला.

सुप्रतीक आणि विराजलाजाने मिळून नव्या

राज्यपद्धतीनुसार अनेक बदल केले, सुधारणा केल्या, पण नागरिकांच्या ते पचनी पडते नाही; व जनता नाराज झाली. लोक राजाच्या विरोधांत बोलू लागले. या स्थितीचा फायदा घेण्यासाठी शत्रूराजा वांट बघतच होता. विराजला गुप्तचरांकडून माहिती कळली की कोणत्याही क्षणी शत्रू आपल्यावर हल्ला करणार आहे. विराज घाबरला. त्याने सुप्रतीकला सल्ला विचारला.

सुप्रतीकला ही फारशी मोठी समस्या आहे असे मुळी वाटलेच नाही. त्यांत विशेष लक्ष न घालता त्याने उघळपणे उत्तर दिले, "त्यांत घाबरापचं कशासाठी, महाराज? आपण सैनिकांचे पगार वाढवू आणि तरुणाना सैन्यांत भरती व्हायला लावू. शत्रूने आपल्यावर हल्ला करणामागोदर आपणच शत्रूवर हल्ला करूं या. स्वतःचे राज्य आपल्याला मिळाले की आपली कीर्ति सगळीकडे पसरेल."

"तू तर असा बोलतो आहेस, की जणू हा डाव्या हाताचा खेळ आहे. आपल्या खजिन्यात तेवढा पैसा शिल्लक नाही, हे तुला काळूक नाही का?" राजाने विचारलं.

त्यावर सुप्रतीक तोंडभर हसून म्हणाला, "महाराज, रिकाम खजिना भरण्याचा एक उपाय आहे. दक्षिणी पर्वत आपल्याला ठाऊक आहे ना?"

विराजला दक्षिणी पर्वताबद्दल माहिती होती. मंदारक देशाच्या उत्तरेला जो उंच पर्वत होता त्याला दक्षिणी पर्वत म्हणत. त्या पर्वतावर एक प्राचीन देवालय आहे.

त्याच्याजवळ देवनागरी लिपीत एक शिलालेख कोवलेला आहे. मंदिराच्या समोरच्या सरोवरात मध्यभागी एक डोह आहे. मंचतंत्र जाणणारा, साखरी किंवा कुणी नि स्वार्थी तरणाने त्या डोहाने प्रवेश केला अशी तिथल्या रक्षक

यक्षाला जिकले तर त्याला तिथता नपनिची प्राप्त होईल. जर तो तरुण पराजित झाला तर त्याला मरकवातना भोगाव्या लागतील, असे त्या शिलालेखावर लिहीलेले होते.

सुप्रतीकच्या खोल्यानंतर विराजला ही कथा आठवली. तो थुथक त्वरात म्हणाला, "दक्षिणी पर्वताच्या राबतीत विचार कशाला करावचा? प्राणावर उदार होऊन जिवाची राजी लावायला मी तयार नाही."

सुप्रतीक हसून म्हणाला, "महाराज, मी आपण जाचं असं थोडंच म्हटलंय? मी ऐकलंय की कृष्णचंद्र गुरूजींकडे अनंताने मंत्रशास्त्राचा श्रावच अभ्यास केलेला आहे व त्यांत तो पारंगत आहे. इतर विद्यांचाही त्याचा उत्तम अभ्यास आहे. सध्या तो आपले श्रेष्ठ व्यापारी कस्तुरी यांच्याकडे पाहुणा म्हणून राहतो आहे. अनंत खूपच थाडसी व निःस्वार्थी आहे असं कळलं. राज्याच्या कल्याणासाठी आपण त्याला दक्षिणी पर्वतावर जायला सांगावं. जर तिथेना निधी घेऊन तो परत आला तर त्याला आपण भारभार योन देऊ! आता सांगा, यावर आपलं काय मत आहे?"

अनंतचे नांव ऐकून विराज चवकला. त्याने क्षणभर विचार केला आणि सुप्रतीकचा प्रस्ताव स्विकारला. लगेच अनंतला बोलावो घाडण्यात आले.

अनंतला विराजने मोठ्या प्रेमाने मिठी मारली. नंतर त्याला दक्षिणी पर्वतावरून इतराशी आपणण्याची कल्पना आणि त्याची सारी माहिती सांगितली. विराजचे खोसणे अनंतने क्षमपूर्वक

ऐकून घेतले. "राजन, आपण दोघे स्वतःदेवाला चंगले ओळखतो. आपल्या इच्छेनुसार दक्षिणी पर्वताला मी अवघड जाईन."

आपल्या शब्दाप्रमाणे एक चांगला मुहूर्त पाहून अनंत दक्षिणी पर्वतावर गेला आणि मनाचे पठण करीत तो सरोवरात उतरला.

विराजही अनंतच्याबरोबर आलेला होता. सरोवराच्या काठावर बसून विराज अनंताची वाट पाहत बसला. थोड्या वेळानंतर त्याने पाहिल की अनंत सरोवराच्या पाण्यातून बाहेर येत होता. त्याचे तोंड उजळ दिसत होते, शरीरकांती चमकत होती.

विराज सागतीच अनंताच्यानजळ गेला व उत्सुकतेने विचार लागला, "अनंत घनराशी शिल्लती का? कुठे आहे?"

अनंताने मंदसमित करीत म्हटले, "चत्तान महाराज, मी आपल्याला दाखवतो तिथे मुलींच धोका नाही." असं म्हणून त्याने विराजला हात पकडला आणि तो पुन्हा सरोवरात उतरला. त्या सरोवराच्या तळाशी सूर्याच्या किरणांसारखे धमकणारे नक्षत्रांचे ढीग त्यांना दिसले. विराज मंत्रमुग्ध होऊन बघतच राहिला.

अनंताने शांतस्वरात म्हणाला, "महाराज, मी हा जो अमूल्य निधी मिळवला आहे, तो आपल्या इच्छेनुसार देशाच्या कल्याणासाठी दक्षिणीच आपल्याला सुपुर्द करतो. पण त्याच्याबद्दल्यांत मला सोलं नको."

विराजने चकित होऊन विचारले, "तर मग तुला काय हवंय?"

"जणू पूर्वी गुरूकुलांत असताना मला एक

बचन दिलेसं होतं. त्यानुसार मला आग्रह आपला प्रधानमंत्री म्हणून नेवणूक करावी. मला हेच हय आहे." अन्ताने गंभीर स्वरात म्हटले.

ही मागणी ऐकून विराज चक झाला. ९९९ लगेच त्याने खाती घाल घालून अन्ताचे पाप भरले आणि गरज इतेंना आवाजात म्हटले, "महानुभाव, तुम्ही सर्वसाधारण प्रानय नव्हेत! या क्षणापासून तुम्हीच माझे प्रधानमंत्री आहात. आपल्या अनुयायींखेरीज मी श्वासदेखील घेणार नाही."

ही गोष्ट श्रंगल वेताळाने म्हटले, "राजन, तो निधी वेग्याच्यामार्गे विराजचा स्वार्थ अगदी स्पष्टपणे दिसून येतो. पणु निद्यावान व धाडसी अन्ताचे वागणे मात्र जरा चमत्कारिक वाटते. आणि जरा अविचारी देखील वाटते की नाही? जर तो खरोखर निःस्वार्थी आहे तर त्याने ती धनसंपदा निमूटपणे विराजच्या हातांत लोंपवायची, आणि त्याबद्दल काही मागण्या-शिनाय निघून जायला हवे होते. किंवा त्या निधीतला वांटो मागायचा विराज कपटी आहे, शब्द न पाळणारा आहे, हे भाहीत असूनदेखील

फेब्रुवारी २००४

२४

चांदोबा

त्याने प्रधानमंत्री होण्याची जाहीर मागणी कां केली? माझ्या या शंकांची उत्तरी माहीत असून- देखील जर तुम्हाला बसतसे तर तुम्हाला मस्तकाचे तुकडेतुकडे होतील."

विक्रमाकानि म्हटले, "देशाचे हित प्रथम पाहणारा अगत निश्चितच निःस्वार्थी आहे. त्याकरीता त्याने गुरुकुलगत यागी महाराजांना मदत केली. विराज कपटी, स्वार्थी असू शकेल. पण त्यावेळची देशाची स्थिती लक्षात घेऊन अन्ताने प्रधानमंत्रीपद मागितले. एकीकडे रिकामा खजिना, दुसरीकडे शत्रुराज्य हल्ला करण्याच्या तयारीत सज्ज असलेले, अशा वेळेला देशाचे प्रथम राखण करणे हे अन्ताचे कर्तव्य होत नाही का? त्याच्या या मागणीवरून त्याची देशपत्ती व राजकीय धोरणीपणा स्पष्ट दिसतात. त्यांत विवेक किंवा अविचारीपणा याचा प्रश्न येत नाही."

राजाचे मौनधर्म काण्यांत सफल झालेला वेताळ कुन्हां शम्भासहित अदृश्य झाला आणि झाडवर जाऊन बसला.

(आधार : कुण्ठाप्रसाद यांची रचना)

खास बातम्या

दोघांमुळे संख्या वाढली!

जगात नामशेष होण्याच्या मार्गावर असलेल्या प्राण्यांच्या पक्षां व्हातीत आताही एक जॉन जन्मला आहे. सिगाचूरच्या 'शू' नदी होत लंगूर जातीच्या माकडांची प्रथमच उत्पत्ती झाली आहे. या 'शू' नदीत आताही एका लंगूरचा जन्म झाल्याचे अधिकाऱ्यांनी कळवले आहे. ही बात छिन्नननम व लाओस या भागातच आढळते. या दोन लंगूर पिढ्यांना पाहायला बरीच गर्दी होते आहे. कारण 'शू' च्या अधिकाऱ्यांनी या दोन्ही पिढ्यांना नवे सुचवण्याची (पध) जाहीर केली आहे.

चालत्या गाडीत काव्यपठण

नुकतीच कन्याकुमारीपासून नवी दिल्लीपर्यंत एक नवीन गाडी रेल्वेने सुरु केली आहे. या गाडीचे नांव निरुजुरत एक्सप्रेस असून निघाल्यापासून चवथ्या दिवशी ती दिल्लीला पोचते. उद्घाटनाच्या

चांदोबा

२५

फेब्रुवारी २००४

पडिल्या सफरीवर कन्याकुमारीजवळच्या कोलतूर या गांवातली पांच वर्षांची चिमुगडी प्रतीक्षा होती. या संबंध प्रवासात तिने सर्व वीस डब्यांमधून फेरी मारली व प्रवाशांच्यासाठी तिने विरकुरत या संपूर्ण काव्यपठे पठण केले. प्रवास संपेपर्यंत तिने यांतले सर्व २,३२० इलाक म्हणून दाखवले. हे महाकाव्य निघाल्यापासून याने सुमारे दोन हजार वर्षांपूर्वी तिहीने होते.

तिसरा वर

दोन तरुण मित्र रस्त्यावरच्या एका छोट्या उपाहारगृहात गप्पा मारत बसले होते तेव्हा +
'कनोळखी इसम त्या व्याजवळ आला' ही
हिन्याची आगळी तुम्हाला खोरी करायची आहे
का?' त्याने त्याला विचारले

त्या दोघांपैकी विपुल श्रीमंत हाता पण चंद्रकांत
एक गरीब शिक्षक होता त्याला ती आगळी
'कनोळखी' वळणो वळते पण विपुलला माल
ती आगळी केवळी व चांगली गटकी

'ही आगळी तुम्ही कुणकडून घेतली होती?'
विपुलने विचारले

'ने मी तुम्हाला भागणार नाही, पण तुम्हाला
जर ती मिळत असावी नसेल तर मी जवाहिर्याकडे
जाऊन ती घेऊन यावीन मला पैशाची अतिशय
निश्चय आहे' ही तुम्हाला दाखवली तो

विपुलने त्या इसमाला घरी येण्याचे निमंत्रण
दिले विपुल व चंद्रकांत पांच्याबरोबर ती इसम
मोठ्या उत्सुकाहाने विपुलच्या घरी गेली, विपुलने
त्याच्याशी मैत्री केली घरी पोचल्याबरोबर विपुलने
त्या आगळीची किंमत चुकती केली पण तो त्या
इसमाला हजेर जाऊ देईना, "आता एव होईल
इतकी राख राख घेऊन तुम्ही एकटे रस्त्यावरून
जाऊ नका' त्याने सांगितले चंद्रकांतनही
मित्राच्या सौमण्याला कुजोरा दिला म्हणून त्या
प्रयासाने तिथे रात्री मुकाम करायचे ठरवले

चंद्रकांत आपल्या घरी परत गेला विपुलने या
पाहुण्यासाठी चविष्ट जेवण व उत्तम मद्याची
व्यवस्था केली होती दोन्हींचा मनसोक्त आस्वाद
घेतल्यानंतर पाहुण्याची जीम जरा सैलाबली तो
खुर्चीन उरला आणि ती आगळी त्याला कुणी आणि
कधी दिली हे त्याने विपुलला सांगितले

त्या गांजावळ एक अरण्या होतं तिथे एक
भौतिक राहत होता, तो भौतिक दर महिन्याच्या
आमावास्येला मांजराची एक यंत्र करून असे आणि
त्यानंतर कोणत्याही व्यक्तीची त्यावेळी व्यक्त
केलेली इच्छा पूर्ण करण्याची अद्भुत शक्ती त्याला
तेवढ्या वेळेला प्राप्त होत होती या दाखवणे तिथे
जाऊन त्या भौतिकाला प्रसन्न केले होते भौतिकाने
एक मंत्र म्हणता आणि त्याला त्या यंत्रकुंडातली
चिमूटून विभूति दिली व तीन वेळा पांढऱ्याची
उघडमीट करून तीन वर मागण्यास सांगितले

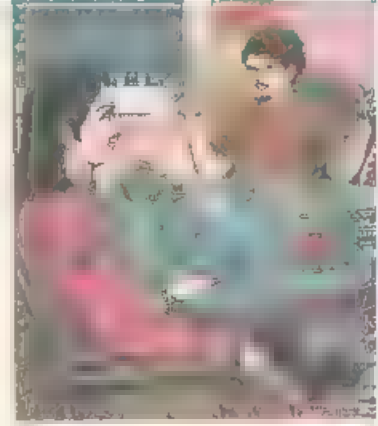
हा विचारा वाटसरू इतका गोंधळून गेला की
त्याला भक्त हिंवाची आगळीच आठवली ज्या
क्षण ती आगळी तिथे उत्पन्न झाली त्या क्षणी तो
जास्तच बाबळला व गप्प राहिला उरलेली वेळ
संपली नंतर मात्र आपण एखादे राज्य तरी
मागण्याला हवे होते, असे त्याला राहून राहून
वाटसरू रागले होते

विपुलला त्याने ही कथा सांगितली दुसऱ्या
दिवशी त्याहारी केल्यानंतर तो समाधानाने तिथून
निघून गेला

विपुलने आपला विस्वासू मित्र चंद्रकांत याला
बोलावणे घाढले विपुलने त्या भौतिककडे जायचे
ठरवले होते पण एकट्याने जायला तो घाबरत होता
चंद्रकांतने त्याच्यामोरत यावे असे विपुलने
सुचवले

चंद्रकांत हा साहसी कंपन्या मूठीच पदवी
राही, "भौतिकाने तुम्हालावळ खर्च काही आहे
आता तुला उगीच हात करावा हवी? तुला आता
हवे जाहे फक्त आंतरीक समाधान, प्राथमिकपणे
आणि सचोटीने जगण्यातला आनंद तुला पुरेसा
आहे!"

"पैसांवेगीज इत काही वाटान मी भागणार

नाही! असें तुला कां वाटतं?" विपुलने प्रतिप्रश्न
केला

"हे बघ, मित्रा कोणतीही गोष्ट मिळवण्याचे
दोन रस्त मार्ग असतात ती गोष्ट कष्ट करून तरी
मिळवता येते, किंवा दैवान ती तुम्हाला विनासावायस
प्राप्त होते! भौतिककडून तू काही मिळवावे असे
जर म्हणालस तर ते या दोन्ही प्रकारांत येऊ शकता
नाही कोणतीही गोष्ट कृत्रिम मार्गाने
बळकावण्याचा प्रयत्न जर कुणी केला तर त्याचे
वाईट परिणाम होऊनत व परचात्ताप होतो
चंद्रकांतने धोक्याचा इशारा दिला

पण भौतिकाला भेटायचा विपुलने निश्चयच
केला होता आपल्या मित्राबद्दल सहानुभूति व
न्यायेसाठी जास्त म्हणजे विपुलने काही चुकीचे
काम नये या भावनेपोटी चंद्रकांत विपुलबरोबर
भौतिककडे गेला

हे दोघ मित्र अरण्यांत जाऊन भौतिककडून
झोपडीजवळ पोचले, तेव्हा आमावास्येची वेळ

अठराचे कोडे

३० जुलै १९४५ रोजी हॉलीवुडमधे सूर्य मुकलाच उगवला होता. अचानक, एका झुडूप्याच्यामागून दोन इसम आले आणि त्या निर्मनुष्य रस्त्यावरून जाणाऱ्या एका व्हॅनला त्यांनी अडवले. त्यांना एकत्रण उंच शोलाट्या व जरा अस्वस्थ दिसत होता आणि दुसरा ठेंगणा, जाडगोसा व शांत वाटत होता. मिस्तुलाचा धाक दाखवून त्यांनी गार्डीनच्या दोघाना खात्री उतरवले. त्याचे डोळे बांधले. हातपाय बांधले, आणि दोघानाही जवळच असलेल्या एका झाडाला बांधून टाकले. हे दोघे कोण होते? काय करीत होते? त्या व्हॅनमधले सामान त्यांनी बाहेर काढले -

चांदीच्या नाण्यांनी भरलेल्या सहा मोठ्या बैट्या आणि कोऱ्या काकरीत डॉलर्सच्या नोटांनी भरलेले एक पुतूचाले मोठे खोके. त्यांनी हे सामान जवळच असणाऱ्या कॅनेल्या दुसऱ्या एका मोटारीत घातले आणि मकाळच्या धुक्यात त्याची गाडी दिशेताशी झाडली.

भर दियसाढवळ्या घातलेला हा एक धादरी दरोडा होता. ती व्हॅन हॉलीवुड स्टेट बँकेची होती. त्या दरोडाजणांनी हळू हळू प्रयत्न करून येणाऱ्या जाणाऱ्यांच्या मदतीने आपली सुटका करून घेतली. ते दोघेही घाबरले होते आणि पार बाकवळून गेले होते. ही घटना इतक्या वेगाने घडली की स्थाना स्वतःचा बचाव करणे सुचले. गन्त दोघेही पारच बु.छी गेले. कारण ते एकस तोंकहीड कंपनीला त्यांच्या कर्मचाऱ्याच्या पगारामाठी देण्याचे काम त्यांच्यावर सौंपवलेले होते.

त्या चोरानी एक गमीन गुल्ह केला होता. चारी व दुसऱ्यांना पळवून नेण्याचा आरोप त्यांच्यावर लागला. ते पैसे लवकर मिळवायचे असल्यामुळे त्या छोट्याचा निकाल लवकर लागणे आवश्यक होते. पोलिस व गुप्तहेर जखन्याला हे जांगलेच आवाहन होते.

वराखेचोरानी माने काही खूण ठेवली होती का? वोकडो लोकाची चौकशी झाली. बँकेच्या त्या

चावीचा

उप कर्मचाऱ्याचीही कसून चौकशी केली गेली. त्याच्यापैकी एकाला आठवत की त्याचे डोळे बांधलेचंही त्या ठेंगण्या चौगच्या शर्टावर एक बिला त्याला दिसला होता. तो तोंकहीड कंपनीच्या बोधचिन्हाच बिला होता. आपण याच कंपनीत काम करतो आहोत हे राज्यध्यावरून -१- चांगले त्याला केला होता.

एक दिवस एका पोलिस अधिकाऱ्याला एक रिक्कामी सोडून दिलेली मोटार आढळली. त्या गार्डीन एक वाटकी चिड्डी सांपडली. त्यावर एक गाव व पत्ता उरवलेला होता. तसेच त्या पत्त्यावर पोलीस गेले, एका खीने वार उघडले. पोलीसाला बघून निला आश्चर्य वाटले.

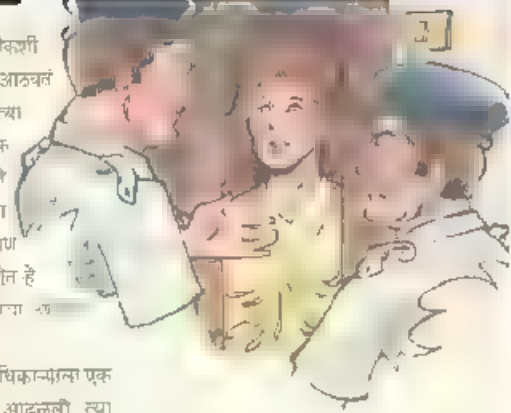
'गाम्ही काही नपास करायला आलो आहांत' त्या पोलीसाने नम्रपणे सांगितले.

'जरूर करा. चालू झा! त्या मध्यमवयीन खीने सहज उतर दिले. तिचे नाव मिसेस अंबिलडे व्हॅन.

भरात शाधन्यांतर गुप्त पोलीस बागेत गेले. तिथे बाईची मुले येईल, बेऊन खेळत होती. एकाएकी येईल, उडाला तो कुपणाच्या टोकाचा. एक खेपट होते, त्याच्या दाराडाली गेला. मुले पळतच येईल, आपणयला गेली. पण त्या दाराला कुलप होते.

'त्या तिथे काय आहे?' एका अधिकाऱ्याने

चावीचा

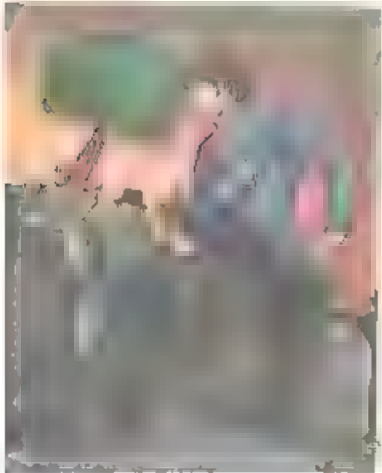

विचारलं. गेले काही आठपडे दोघाजणांनी ते भाडधान घेतलेल आहे पण गेले काही दिवस ते दोघाजणा परत आलेले नाहीत." अंबेल्ड बाईनी उत्तर दिले.

पोलिसानी त्या खोपटाचे वार सोडून उघडले. मुलाना येईल मिळाला म्हणून ती खूष झाली. पण पोलीसाला जास्त आनंद झाला कारण तिथे नमिनीवर पसरलेल्या सामानांत एका शर्टावर लाकहीड कंपनीचा बिला टांचलेला होता, एक रनप चलित बदक आणि बँकेच्या दोघा कर्मचाऱ्याची रिक्वॅल्डर्स होती.

पोलीसांनी तो बिल्ला तोंकहीड कंपनीत नेला. पण त्याचा नबर आणि त्याच्या कर्मचाऱ्याची नावे याचा मूळ वसेला. त्या चोरानी मूळ नबर उचकटून काढून त्यावर स्त्रास पेनने एक दुसरा खोरा नबर लिहिल होता. पण प्राश्रीय तपासणीत

फेब्रुवारी २००२

असा तरी ती तपा वंदून वरक हडत पुढे जाणाऱ्या लोकांना पाहून पुढे नवच ३०५ ७०५ रागेत गाण वरक मिरवणूक गर्ह व त्यान राटत बिहीरी छोदाच्या जगातील पण नतर त्या बिहीरीचा त्या राटेवरून आणाऱ्या वादसकां जंगल उपयोग होईल नव्या प्रदेशात जायच तर आषण किमती वाढवून सागता रंगार नाहीत आपल्या अगोदर जे जातात, त्यांनी मालाच्या किमती ठरवलेल्या असतात त्या किमती लक्षात ठेवून विक्री केली तर काही अडचण येत नाही पैलांना विवडा चारा पाणी याचीही च्यापली सोय होते.

जेव्हा मदमतीने म्हटल की प्रथम त्याचा नाडा राहून नवच वोंदून त्यान वच म्हणण मान्य केले मदमतीलाही खूप आनंद झाल कारण आता त्याला सर्व सुखसोयी धरिल्याप्रथम मिळणार होत्या आम्ही बल्पना बोधिसत्त्वाने स्वीकारली

मदमतीला ज्या पहिल्या मुक्कामाला जायचं होत ते गांव त्याच्या गावापासून सहा कोस अंतरावर होत दोन गलांमध्ये ओसाड वाळवट होत ते सर करूनच पहिला मुक्काम गाहून आता येतना म्हणून मदमतीने प्रवासाची तयारी केली तेव्हा भापूर खाद्यपदार्थ आणि पाणी घेण्याची काळजी घेतली बोधिसत्त्वाने आपले कर्ण माल केसी आहे या आनंदाने मदमती आपल्या साथीदारांना घेऊन प्रवासाला निघाला

मदमतीचा ताडा काही दिवसांचा प्रवास करीत त्या वाळवटाजवळ पोचला थोडे अंतर पाह केल्यानंतर त्याला एक अद्भुत बैलगाडी दिसली त्या गाडीला रतम जातीचे पांढरेशुभ्र बैल जोडलेले होते त्या बैलींमधे घनुष्यबाण रत्नयनी घेऊन गेलेव अशा हाते गाडीमधे एक राजस पुढ्य मोठ्या रुबावात बसलेला होता गाडीच्या चाकाना चिखल लागलेला होता, सर्वांच्या हालत कमळ होती

त्या राजस पुढ्याने मदमतीला म्हटले 'तुम्हाला माहीत आहे कां इकडे किती जोरात पाऊस पडला होता ते' जिकडे तिकडे पाणीच पाणी झालं होत, अरण्याचा त्या बाजूचा भाग तर पाणीमय झालाय सान्ध्या गांवानून शाणी शिरलय तुम्ही सर्वजण त्या दिशेलाच जाता आहात ना? प्रग ही पाण्याची पिंपे कशासां बांध्य रगावच इतके ओझ बाहून नेता आहोत तुम्ही, छे छे ते सगळे पाणी ओतून टाका आणि आरामात प्रवास करा "

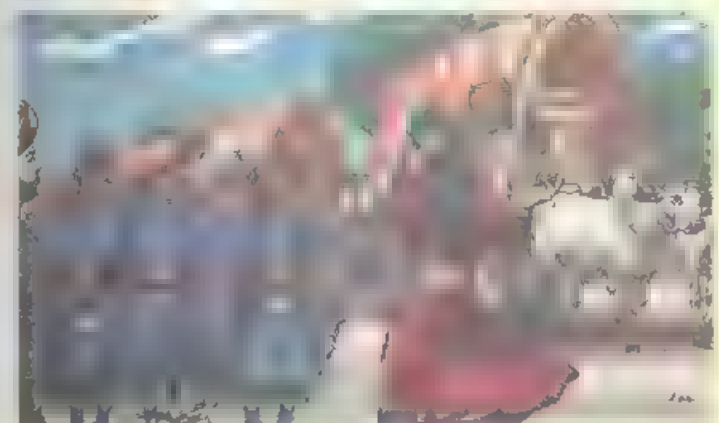
त्या गर्दक्ष रसनेला तो पुढ्य व त्याच्या-

होते त्या वाळवटानून गावाच्या प्रवाशाला ते अशा प्रकारे महान वेग असत आपल्या गोंड, मधुर भाषणाने त्यांना भासून टाकीत असत आणि अचानक राने जाणून घेऊन त्यांचे अचानक असात

गोम समजती नाही त्यान त्याचं बोंसणे खरे मानले आणि पाण्याची भरलेली पिंपे ओतून दिली व ती पुढे जाऊ लागला त्या राजस पुढ्याने दाखवलेले अरण्य दूरवर दिसत होते, पण मदमतीचा ताडा अरेच अंतर काढून पुढे गेला, तो वादसादून गेले व त्याच्या बाजूचा भाग तर पाणीमय झालाय सान्ध्या गांवानून शाणी शिरलय तुम्ही सर्वजण त्या दिशेलाच जाता आहात ना? प्रग ही पाण्याची पिंपे कशासां बांध्य रगावच इतके ओझ बाहून नेता आहोत तुम्ही, छे छे ते सगळे पाणी ओतून टाका आणि आरामात प्रवास करा "

आणि एकामागोमाग वस, असे ते पाण्याआभावी तडफडत यथा पावले बैलही धकून गेले होते जी माणसे व जनावरे मेरी त्यांना धक्कांनी खालून घालून घेतले त्यांच्या चरणांवरून पाणी पडत होते त्यांना दिसत नव्हते त्यांच्या चरणांवरून पाणी पडत होते त्यांना दिसत नव्हते त्यांच्या चरणांवरून पाणी पडत होते त्यांना दिसत नव्हते

ते वाळवटात शिरले त्यावेळीच बोधिसत्त्वाने आपल्या माणसाना संगिनने 'माझ्या अनुमती शिवाय धैर्यभर पाणीदेखीन वाया घालवायच नाही कुणी असल्या ओसाड प्रदेशात विचारी नसावे' असा बोधिसत्त्वाने बोधिसत्त्वाने बोधिसत्त्वाने बोधिसत्त्वाने

चांदेकर

वाळवटान जरा पुढे गेल्यानंतर तो राजस मुक्क
प्रकट झाला आणि जे त्याच मदमतीला
सांगितले तेच त्याने बौधिसत्त्वाला सांगितले
त्यावर बौधिसत्त्वाने उत्तर दिले 'आपण हे
आम्हाला सांगायची काही आवश्यकता नाही
आम्ही व्यापारी आहोत जोपर्यंत आम्हाला पाणी
दिलेले नाही, तोपर्यंत आम्ही काही सामची
रिकामी करणार नाही. पाणी डोक्यात घेऊन
की नंतर आपला मग, कमी करण्याबद्दल विचार
करू

त्यावर कोहीही न बोलता तो पुरुषाच्या
ह्याचला दक्ष आपल्या लबाड्यापेकर निघून
गेली

मग काही लोकांना त्याचे बोलणे खरे वाटले
व पाणी ओतून द्यावे असे त्याचे मत होत त्यावर
त्यांना बौधिसत्त्वाने समजावले 'या भाग्य
पुढाढे सरोवर किंवा नदी अरण्याचे तुम्ही बंधू
'क' आहेत का? हा माणूस म्हणत होता की
इथे मुसळधार पाऊस पडला वण अजून
आपल्याला हवतला गाम्वा का जाणवला नाही?
आम्हाला पावसाचे दूध तरी दिलेले का? वाज

काळीन त्यांना त्याच भाग्याने
दिलेले होते. त्यांना भाग्य
त्यांना आपल्याला खाना आले असत भग
त्याचा डोळ्यात हाता जे व्यापारी
त्यांना भाग्य
असले आपल्याला त्यांचे अवशेष रस्त्या
शफातीत

बौधिसत्त्वाने म्हटल्याप्रमाणेच थोड्या
अंतरावर गेल्यावर त्याला बैलगाड्या व त्यातला
मात दिसला. चारी बाजूला जनावराचे व
माघसाचे सांगाडे विखुरलेले होते ते दृश्य
भयानक होते

बघा ब्रह्मती किती मूर्ख निघाला तो
परक्या भाणसवर विश्वास ठेवून त्याने पाणी
'म' त्याच्या हा पाण्याचा हा परिणाम'
'म' सत्त्व आणि त्याची माणसं त्या रात्री तिथेच
शायनी सकाळी उठल्यावर त्यांनी चांगल्या
स्थितीत असलेला सांगळा भात गोळा केला नंतर
ते त्याच्या समेत्या मावात गेले आणि भरपूर न
मिळवून दुसरा भात घेऊन आपल्या घरी लुप्त

विष्णु पुराण

नवनेत म्हणाला, ते ऐकून मासा समुद्राच्या
प्रदेश गेला आणि एका मोठ्या डोंगरासारखा
वाढत त्याने सर्व महासागर व्याप्त केला व
सत्त्वघना पाहिले? तू म्हणालास
असोच ठरले, पाहतो आहेस ना! जाणखी काय
पत्तू आहे असा आणि वाढत वाढत काय
तो नकळे!"

जेव्हा सत्त्वघन हात जोडून नमस्कार करीत
'मत्स्यरूपात असलेल्या हे नागायण!
रक्षण कर म्हणताच आलास आणि माझ्या
मत्स्यरूपात घारण केलेस तुझी अगाध
मोठा आहे का?' असाच
मत्स्यरूपात घारण केलेला विष्णु
'अरे राजा! सात दिवसात कल्याण
आहे व सर्व जग जलमय होईल ज्ञान,

औषधी वनस्पती व वीजे नष्ट होता कामा नयेत
पुढे येणाऱ्या कल्पात या सुर्वेचे रक्षण झाले
हाजे तुझ्यासाठी एक मोठी नौका अधिकारात
जसा दिला असावा, मशी येत आहे तीत समर्थ
असतील ती ज्योती त्याचीच समजा!"

औषधी वनस्पती वियाणाच्या रात्री, वगैरे
नू आपल्याबरोबर नैकेत घर माझ्या नाकावरच्या
शिंंगाने मी तुम्ही ज्या नावेत असाल ती नाव बुडू
नये व तिचे रक्षण व्हावं यासाठी सर्व प्रयत्न
करीन म्हणून मी आता अवतार घारण केला आहे.
ब्रह्मदेव जागा होईपर्यंत नाव धुव ताऱ्याच्या
दिसीने तरंगत जात राहील येणाऱ्या कल्पात वू
वैवस्वत या नावे मनु होशील!" असा नागायणाने
आदेश दिला

मत्स्यरूपात विष्णूला गुडघे टेकून नम्रपणे
नमस्कार केला

१. मत्स्यरूपात

पेठुवारी २००४

मत्स्यावतार आपल्या चारही कल्ल्यानी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

ब्रह्मदेव गाढ झोपेत होता सर्वत्र अधिक प्रसरता व जग काळोखात बुडाला

शंकरानुसार समुद्राच्या पातळीवर येऊन बट वधस्वामासखा, ब्रह्मदेवाचे निवासस्थान जो मत्स्यलोक तेथे उडत गेला

ब्रह्मदेव झोपितच जागृत झाला असताना चारही मुखानुसार अनुक्रमे पाहता शूरा लाल, पिचला व निळा, या रंगाच्या प्रकाशा लपझी चारही वेद बाहेर येऊन बाजूला पडले. ब्रह्मदेवाचे ते वेद चोगले आणि समुद्राच्या तळांना खडकाने नेऊन लपवून ठेवले

दृष्टीश्रीमूख दवाचा व विष्णूचा घोर शत्रू झाला वेद नसतील तर ब्रह्मदेवाला मृष्टी करतो त्यावर

फेब्रुवारी २००४

हाच हस्त्रीयामुगाचा मुख्य टोकाचा प्रत्ययकालात समुद्रात सावलीत पोचला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

लकाकृत दिमणारी नाव हाती वनक शीश्याने त्या प्रकारची बियाशी थोड्या घालून मत्स्यप्रज तारावणावे सावलीत पोचला नावेत बसला व पुढे जाऊन मत्स्यावताराच्या ताकावर एक उभे जग रान

नक्षत्रांमधून ते शिंप चमकत होते त्यावेळी टोकाचा गुळाळी करून घेऊन एक टोकाचा एकाद्या दोरखंडासमोखा बांधलेला होला वनक

धवून आपली फळा पसरून, प्रत्येक मुकानात फाडून धाकित आणि काही फळा गिळीत होता मत्स्यावतार आपल्या कल्ल्यांनी

समुद्राला कपीत ती तांबे सुरसिगाण रान चालता होता धुवनक्षत्राचा मत्स्यावताराने

मत्स्यावतार धारण केलेला विष्णू मत्स्यावतार कधीन हिडत होला

एका विशाल माशाला पाहून तो घाबरला होता तरी बळक धैर्य दाखवून आपली

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

मत्स्यावताराने आपल्या चारही कल्ल्यांनी पाहून आणि शेपटी पाण्यावर आपटीला वेगळे नाशना करपून खोल निघून गेला

गडबड, कमती तरी उणीव असल्याचा भास झाला त्याने जास्त खोल विचार करून पाहिला तर त्याला त्यात वेद नसल्याचे आढळले, वेद नाहीसे झालेले कल्ल्याबरोबर ब्रह्मदेव सर्वत्र धातधून बसल्यासारखा कितामस झाला तेव्हा विष्णूने मत्स्यावतारात प्रगट होऊन त्याला चारही वेद आणून दिले

विष्णूला मत्स्यरूपाने पाहून ब्रह्मदेव डोक्याचे पारणे फिटल्यासारखा आनंदित झाला व हात जोडून विष्णूची स्तुती करू लागला तो म्हणाला, 'हे नारायण तुझ्या या मत्स्यावताराचे कोणी ध्यान केल्यास त्याला कल्याणातून सुटका मिळाल्यासारखा ब्रह्मानंद होईल व त्याचा अज्ञानधकार दूर होईल

ज्यासाठी विष्णूने मत्स्यावतार धारण केला होता ते कार्य पूर्ण झाले, विष्णू अंतर्धान पावला आणि वैकुण्ठलोकास निघाला

47

फेब्रुवारी २००४

[illegible][illegible][illegible]

चिनी लोकांनी नवे वर्ष साजरे करायला कशी गुरवान बनले ते तुम्हाला
माहित आहे का? पुढील गाष्ट आद्या मध्य ज तुम्हाला त्याचा भाषिणी केल्या

१. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।
 २. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।
 ३. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।
 ४. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।
 ५. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।
 ६. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।
 ७. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।
 ८. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।
 ९. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।
 १०. अर्थशास्त्र की नींव पण्डित राजा राम मोहन राय ने रखी।

[illegible]

निवा-य्या म...
वर्षा...
या...
या...
या...
या...
या...
या...
या...
या...

एक अँडका पडतेला दिसला त्याच्या आधारेने
मी वाचलो ति बाहेर येऊ शकलो + '

[illegible]

하느님

१. प्रथमो री ररररर

चावाचा

चेंदोर्मादा केला व त्यांना मारून टाकले.

तिथे फक्त एक लहान मुलगा त्या राक्षसाला म्हायून बेगुन झाडा, आणि खुर्चीवळन खाली पडला, व मेजाखाली अडकला. तिथे त्या राक्षसाची नजर गेली नाही म्हणून तो वांचला.

या घटनेमुळे राज्याच्या नगरात एकच खळबळ माजली. आपापल्या कुटुंबियांचे घ्राण त्या राक्षसाने घेतले म्हणून लोक संतापून गेले. या राक्षसी जनांवाचे गोंधळ त्यांनी 'नियन' असे ठेवले. त्याला एकदण्णासाठी त्यांनी एक शोधपथक बनवले. त्यांनी त्या राक्षसाचा सगळीकडे शोध घेतला, प्रण तो कुठेच दिसला नाही, संबंध हिशोब्यात लोक घरांतच तपून बसले होते. संध्याकाळी रस्ते निर्मलुच्य होत असत प्रत्येक

फेब्रुवारी २००४

घराची घारे खिडक्या अगदी भक्कमपणे बंद केली जात होती. समत जन् आला नि त्या नगरात बरा चैतन्य आले.

रोतांत हिशोबई दिसायला लागली. चमत्ताच्या शीतल चमत्ताबरोबर झाडांच्यावर लहान रंगीत पुष्पकळ्या होलायला लागल्या. पशुपक्षी, फुलपांखे, हळूहळू सगळीकडे दिसायला लागली.

लोक आता घराबाहेर पडायला लागले. रोतांत आता बियाणें पेरण्याचा काळ होता. त्या कामाच्या नादांत लोक राक्षसाची गोष्ट विसरले, आणि रोजच्या दिनचर्येत गुंतले.

जेव्हा पुढता हिवाळा आला आणि हिमपात आणि झोबणारी बर्फावर बरे सुख झाले, तेव्हा लोक पुन्हा त्या धर्मशास्त्रात गप्पागोष्टीसाठी एकत्र जमले. परंतु काय दुर्दैव! ते संकट पुन्हा त्या नगरावर आले. राक्षसाने गेल्या वर्षाप्रमाणे यावर्षीही त्या धर्मशास्त्राच्या सगळ्या लोकांना मारून टाकले. यंदाही एक माणूस त्यांतून वांचला. त्यानेही त्या मुलासारखेच राक्षसाबद्दल सांगितले.

आता मात्र सारे नगर संतापाने पेटून उठले. "आपण काहीतरी केले पाहिजे. आपण दरवर्षी राक्षसाला आपली माणसं माहं देणार आहोत का?" नगराच्या प्रधानाने म्हटले. त्याविषयी सद्धा मागवा म्हणून ते जादुगाराकडे गेले. जादुगाराने म्हटले, "दोन्ही वर्षे हिवाळा संपत आला तेव्हाच त्या 'नियन' ने हल्ला केला. पुढल्या वर्षी त्याच्याशी सामना देण्यास तयार राह." "त्याच्याशी सामना कसा घ्यायचा?" एका तरुणाने विचारले. "लाव रंगापासून दुष्ट शक्ती दूर पळतात. लाल झेडा पाहिला की सगळे प्राणीही

९२

चांदोबा

चलायलाने. खूप मोठे आवाज झाला की अन्नाचा चिचकास उडतो. फटाक्यांना तर सगळेचच घाबरतात, तेव्हा काय काय तयारी करायला हवी ते मुम्हाला आता समजले आहेच." त्या कुड जादुगाराने म्हटले.

जेव्हा पुढल्या वर्षी थंडी सुरू झाली, तेव्हा नगरवासी 'नियन'शी सामना करायला सज्ज झाले होते.

लौकरच तो दिवस उजाडला. गेली दोन वर्षे त्याच दिवशी राक्षस त्यानगरात आला होता. बिया व मुलेंचाळे धरात होती. पुढ्यमंडळी प्रवाहाहे होती. काहीजणांच्या हातात तलवारी, फटाके व मशाली देखील होत्या. काही लोकांच्या हातात मोठे मोठे ढोख व काठ्या होत्या काही-जणांनी नाव झेडे आणि घटा घेतल्या होत्या.

अचानक ढोळे निपवणारा उजेड दिसला. त्याच्यापाठोपाठ अंगावर कांटा आणिगारी भयानक गर्जना ऐकू आली. नियन येऊन पोचला होता. ढोळ्यांतून आगीचे लोळ बाहेर पडत आहेत, जवळवातून रक्त ओघळते आहे अशा भयानक स्वरूपाचा राक्षस जणू आकाशांतून खाली उतरला! त्याची हाताचे वळे मोठे होते आणि वेडीमोडी नखे होती. त्याच्या पाठीवर दोन भलेमोठे पंख होते. तलवारी घेतलेल्या काही लोकांच्या दिशेने तो झेपावला.

परंतु त्याने काही करण्यापूर्वीच शेंकडा लोकांनी त्याला चारी बाजूंनी घेरले. ते दोल बडवू लागले व जोरजोरेने घंटानाद करू लागले. मोठ्या मोठ्या लाल झेडाची निशाणें हवेत फडकावला लागली. लोकांनी फटाके पेटवले आणि नियनकडे

चांदोबा

देखले. अन्ना मात्र नियन वाचला.

ते गिडून ओरलापस लागला त्या मोठ्या लाल निशाणांनी त्याच्या दिशेनेच होते. ढोव, वंटा, फटाके यांच्या आवाजाने त्याचे शरीर लुले पडायला लागले. तो पळून गेला.

लोकांच्यात आनंदाची लाट पसरली. "नियन पळून गेला. आता इथे पुन्हा येण्याचं धाडस तो करणार नाही, ही एका नव्या धुगाची सुवात आहे. म्हणून आपण आज उत्सव साजरा करू या." प्रधानाने घोषणा केली.

ते चिनी लोकांचे पहिले वर्ष झेत भीतीपासून मुक्ती मिळवणारा हा दिवस त्यांनी मोठ्या उत्साहाने साजरा केला. एकमेकांच्या घरी जाऊन त्यांनी आनंद व्यक्त केला, भेटवस्तू दिल्या, क्रमणुकीसाठी नाटक केली, आणि स्वादिष्ट भोजन करून हा दिवस प्रजेला घालवला.

५३

बितव्याजी कर्ज

लक्ष्मीशिवरामपुर हे एक छोटेसे गांव आहे, पण एक प्रसिद्ध पुण्यक्षेत्र आहे. गांवाच्या मुल्यालीला तळमीदेवीचे मंदिर आहे. गांवाच्या मध्यभागी शिवाचे मंदिर आहे आणि गांवाच्या वेशीवर रामाचे मंदिर आहे. म्हणून हिथे वर्षभर जत्रा भरत, जल्लोचण सुरू असत.

गांवाच्या चारी बाजूला सुंदर झोंगर, घनबंधे, वनराई होती. त्यामुळे या ठिकाणी अनेक प्रवासीदेखील येत असत.

त्या गांवात शरद राहात होता, त्याचे कापड्याचे दुकान होते, पण त्याचे स्वतःच्या मालकीचे घर आपाप नव्हते, त्याची त्याला नेहमी चिंता असे. शरद अनेक छोटीया व्यापाऱ्यांची मोठीमोठी घरे होती. पण शरदला मात्र माघे वसंत षष्टी या दिवशी आले नव्हते.

एक दिवस शरदची पत्नी धार्वती त्याला म्हणाली, "शंकराच्या मंदिरातल्या पुजाऱ्याच्या बायकोने मला दोनतीन वेळा सांगितलेय की गांवाबाहेर बारासाठी जमिनीचे तुकडे विकण्याला

आहेत, आपणही एक लहानशी जागा घेतली तर बरे होईल की?"

आपल्या घनांतलीच इच्छा पत्नीच्या मुखातून बाहेर पडलेली पाहून शरद बेहद खुश झाला. आजपर्यंत त्याने जे पैसे वाचवले होते, आणि सारासुद्धा लक्षांत त्याला एक किंपती आंगठी मिळाली होती, ती विकून त्याने पैसे जमा केले आणि जमिनीचा एक छोटा तुकडा त्याने खरेदी केला.

"आता जगा तर घेतलीच आहे आपण, तर मग भाड्याच्या घरात कशाला राहायचं? लहानसं घरकुल जर बांधायला घेतलं नाही, तर आपलंच नुकसान होईल की?" पार्वती रोज काहीतरी विषय काढून घेऊन घराबाहेर तगावा त्याच्या फटीमागे लावीत होती.

शरदलाही तिचे म्हणणे पटले. त्याने तिचे दागिने विकले, मित्रांकडून कर्ज काढले आणि शराचे बांधकाम सुरू केले. सुरुवातीला तिने विचार केला होता की एक पडवी आणि दोनतीन खोल्या बांधल्या की पुरेसे होईल. शरदला तिची ही कल्पनादेखील पसंद पडली.

चमन शाह

बांधकाम पूर्ण होण्याची वेळ आणि तेव्हा पैशाची व्यवस्था जाणवण्याला लागली, त्याला दहा हजार रुपयांची निकड भासली. गुटून नि कसे पैसे आणता येतील या विचारांत तो गुंगला होता, तेव्हा पार्वतीने सल्ला दिला, "हे पाहो, हरीकृष्णपुरांत माझे नातेवाईक दशरथ राहतात, ते माझे दूरचे भाऊ लागतात. त्यांनी जमीनदाराच्या कचेरीत चांगली नोकरी केली, भरपूर पैसे साठवले आणि सावकारी बंधू वाढवला. मी स्वतःच त्याच्याकडे जाईन आणि कर्ज मागिन, मला ते 'नाही' म्हणणार नाहीत, इतक्याच त्यांचे कर्ज आपण केव्हा, उद्यां तत्काळीच आपण दोघेजण त्यांना भेटायला जाऊं या."

सकळी उठून पतीपत्नी निघाले आणि दुपार होईपर्यंत दशरथाच्या घरा पोचले. आगतस्वागताने त्याला गप्पा झाल्यानंतर दशरथने पार्वतीला विचारले, "काय ग पार्वती? तू घर बांधायला काढलं होतंय ना? ते काम पूर्ण झालं की नाही? त्याबाबतीत तूच मला सांगितलं असतंस तर मला फार आनंद वाटला असतलं!"

"दादा, गंगाव नका असे! रायांना रांगून बोलवाय अशी फार इच्छा आहे खरी, पण तो आनंद आमच्या नशिबात दिसत नाही," पार्वती कानकोडी होऊन म्हणाली.

"काय झालं? असं कां ग बाई म्हणतेस?" दशरथने अधोपणे विचारलं.

"घराचं काम पूर्ण झाल्या अडून निदान दहा हजार रुपयांची जरूरी आहे. ह्याच्याबद्दल बोलतानाच आम्ही इथे आलो आहोत, तुम्ही जर दहा हजारा रुपये कर्जाक दिलेत तर आम्ही शक्य तितक्या लवकर केव्हा टाकू, एकदा मदत करणं केलं

तुम्हालाच शक्य आहे, पार्वती म्हणाली.

"जग, मी तुम्हा मोठा भाऊ ना? मला अचढी मदतसुद्धा करता येणार नाही का? चस, अगोवर जेवून घेऊं या," दशरथने त्यांना दिवासा देत म्हटले.

जेवण झाल्यानंतर दशरथने दहा हजार रुपयांची रक्कम शरदच्या हातात दिली व म्हटले, "तुम्हाला जशी सयब होईल तेव्हा हे पैसे परत करा बरो! मला त्याची भुळीच घाई नाही."

शरदने पैसे पिशावीत नीट ठेवत म्हटले, "त्याच्या व्याजाबद्दल सांगितलंय तर..." पण त्याचे शब्द पूर्ण होण्यापूर्वीच दशरथ उद्गारला, "हे काय बोलता आहात तुम्ही? तुमच्याकडून मी थोडंच व्याज येणार आहे? पार्वती भांगी चहीण आहे - दूरची असली तरी! ही रक्कम केवळ हातउसनी आहे हो!"

"तुमचे फार उपकार आहेत आमच्यावर" असे

म्हणून दोघे मकराबायको लिथू आनंदाने परत घरी गेले. ती दोघे नेत्यांनंतर दशरथची पत्नी त्याला टोपण मारीत म्हणाली, "प्रवा मान्य आहे की ते तुमचे नातेवाईक आहेत; पण म्हणून तुम्ही त्यांना बिनव्याजी कर्ज घ्यायला हवें असं नको! आपल्यासाठी आपल्यावर आहे तुमची ही जबाबदारी तुम्हाला कळत नाही का?"

त्यावर दशरथने कांहीच उत्तर दिले नाही. तो आगदी गप्प बसला, दोन महिन्यांत शाब्दचे घर पुरे झाले. गृहप्रवेशाच्या वेळी दशरथ, पत्नी व मुलांना घेऊन आला. शरद व पार्वतीने मोठ्या प्रमाणात त्यांचे स्वागत केले. तिथे ते दोन दिवस आनंदात राहिले.

तिसऱ्या दिवशी संध्याकाळच्या सुमारास दशरथ घराबाहेर जागेवर बसला होता, "आपण भर सोडल्याना तीन दिवस होऊन गेले, उद्यां आपण लिथू या!"

"तुम्हाला आठवडाभरांतच इथे शिवरात्रीचा उत्सव आहे. मोठ्या थाटात साजरा करूया म्हणे! आपण इथे आणखी एक आठवडा राहू या. तो उत्सव बघून जाऊ." पत्नीने सुचवले "आणखी आठ दिवस इथे राहायचं? आपल्यामुळे त्यांना तितके दिवस त्रास होणार नाही का?" दशरथने विचारले.

"त्यांत कसला आला आहे त्रास? तुम्ही हात उमने म्हणून दहा हजार रुपये दिलेच होतेच की! त्याचं व्याज किती झालं असतं, त्याचा कधी हिशोब केलात का? ती रक्कम पाहिली तर त्यामानाने आपल्यासाठी जो खर्च होईल तो कंठी फारसा जास्त असणार नाही." दशरथची पत्नी कुत्सितपणे म्हणाली.

"यौत्त्याने बोजू नकोस, कुणीतरी ऐकतं तर? शरद बेहदनी आहेत, प्रामाणिक आहेत. आपली रक्कम ते नक्कीच परत करतील." दशरथने खळच्या खरांत म्हटलं.

"आजच्या काळांत व्याजाशिवाय कर्ज कुणीतरी देतं का? एकही पैसा व्याजापोटी न घेत. तुम्ही दहा हजार रुपये सरळ देऊन टाकलेत. मला तर साखळी काळजी वाटते की ते पैसे केव्हा परत येतील म्हणून! नाहीतर तुम्ही, त्याबद्दल विचारदेखील करीत नाही!" पत्नीने रुष्क स्वरांत म्हटले.

त्याच वेळी पार्वती नेमकी पडवीत येत होती. तिने हे संभाषण स्पष्ट ऐकले. पण त्यांना दिसणार नाही अशा वेताने ती मुकाट्याने बघात परत गेली. "त्या रात्री जेवण झाल्यानंतर हात धुतधुता दशरथने पार्वतीला सांगितलं, "उद्यां आम्ही जायला निघू."

"अहो, आठवडाभरांतच इथे शिवरात्रीचा उत्सव साजरा होणार आहे. तेव्हा तुम्ही सगळेजण इथेच राहा आणि उत्सव पाहून नंतर सायंकाळी जावो!" पार्वतीने म्हटलं.

"नाही ग बाई, फार काम पडतंय निकटे! आम्हाला गेलं पाहिजे." दशरथ म्हणाला, "अरे, झकं तुम्हाला काम असेल तर तुम्ही पुढे जा, बाबा! बहिणी आणि मुले इथे राहू देत. उत्सव संपल्यानंतर तो येतील." पार्वती म्हणाली.

"नको, नको, तुम्हाला त्यांचा त्रास होईल." दशरथने समर्थन केले.

"जे, रे, त्यांत कसला आलाय त्रास बाबा? हे छ आम्हाला गुरू बांधला असं, ते केवळ तुमच्या मदतीमुळे! इत्तींच्या काळांत व्याज न घेता कर्ज कुणीतरी देईल का? तुम्ही व्याजाचा एक पैसादेखील घेतला नाहीत आणि एवढी मोठी रक्कम आम्हाला उसनी दिलीत. त्याच्या व्याजाचा जर हिशोब केला तर किती बरं होईल. ती रक्कम तुम्हाला विस्कळीत वाटते हे मला माहीत आहे. तुमच्या खर्चाच्या मानाने ती रक्कम जगदीस नगण्य आहे, तेव्हा तुम्हाला त्याचं विशेष कांही वाटत नाही." पार्वती म्हणाली.

दशरथने त्याच्या पत्नीने चमकून पकमेकाकडे रक्षितलें. दशरथच्या चेहरा पडला होता ते तिला पाहवेना. त्याच्या पत्नीने तोंड फिरवले.

"बाबा, ज्ञानव्या अडचणीच्या काळांत तुमची स्थिती नसती तर हे घर आम्हाला बांधता आले नसते. आम्ही तुम्ही व्याज घ्यायला नाही म्हणता आहात, आणि आम्हीही त्याचा कायदा घर राकत नाही. म्हणून आम्ही गप्प बसतो आहोत. पण माझ्यावर विश्वास ठेवा, सहा महिन्यांच्या आत व्याजासकट मुदलाची रक्कम आम्ही देऊन द्या. तोपर्यंत मात्र बरा वाट बघायला हवी." पार्वतीने म्हटलं.

"ठीक आहे, तुम्हाला बायले असतील तेव्हा परत या. इथे कुणाचा बाई आहे?" असं म्हणत दशरथने पुन्हा आपल्या पत्नीकडे रोखून बघितले. शरमून जाऊन तिने मान खाली घातली होती.

वातावरण एकदम गंभीर वाटायला लागलेले पार्वतीच्या लक्षांत आले. तिने आगदी प्रेमळ स्वरांत म्हटले, "बाबा, मुलें ति बहिनी उत्सव संपेपर्यंत इथेच राहातील हे. तुम्हीही उत्सवाच्या दिवशी इथे या, आणि दुसऱ्या दिवशी सर्वांना घेऊन परत जा."

पाण्याचा प्रभाव

एका गांवात मंगल नांवाचा एक पंडीचा पोहणारा होता. त्याची पोहण्याची कला बेधून त्या गांवच्या जमीनदाराने खूप होऊन त्याचा एका कांशाची मुखेष्ट मूर्ती बळीस दिली. ती मूर्ती विलायतेतून आणलेली होती आणि खूपच किंमती होती.

एकदा राजधानीत होणारा वर्सवोत्सव पाहण्याला मंगलने जायच ठरवले. पण इतकी महान मूर्ती घरात ठेवून जाणे ठीक नाही. असे त्याला वाटले. म्हणून त्याने अगणक पन्ना वेईपदेत शेट मूळचंद यांच्याजवळ ती मूर्ती ठेवावी असे ठरवले. ती मूर्ती सुरक्षितपणे ठेवण्यास त्याने शेटजींना विनंती केली.

इतकी सुंदर मूर्ती गरीबाच्या घरापेक्षा आपल्या घरात जारत शोभून दिसेल असे शेटजींना वाटले. ते म्हणाले, "अरे मंगल, ही मूर्ती मला विकत देतंय का?"

"शेटजी! ही मो विकणार नाही कारण ही माझ्या कलेला मिळालेली शाबासकी आहे." मंगलने उत्तर दिले.

मूळचंदीच्या मनात आले, "अरे बा! ह्याची

एवढी मिजस?" आणि त्यांनी ही मूर्ती मंगलला परत घ्यायची नाही असे ठरवले. त्यांनी तसलीच कुवेचूच विनंती एक मातीची मूर्ती बनवून घेतली, आणि तिच्यावर पितळेचा मुलामा दिला. मंगल परत आल्यानंतर ती मातीची मूर्ती त्यांनी त्याला दिली.

मूर्ती देवतांना कांशाचा आवाज नेहमीसारखा आला नाही, तेव्हा शेटजींनी आपल्याला फसवलेय हे मंगलच्या लक्षात आले. त्याने मूर्ती थारून जाहीर नेव्हा पातीचे कण दिले.

तो तडक मूळचंदीच्या घरी जाऊन त्यांना म्हणाला, "शेटजी! तुम्ही माझी खरी कांशाची मूर्ती तपवली आहेत आणि मला ही पातीची मूर्ती दिलीत. कृपा करून माझी मूर्ती परत द्या."

"मंगल! तू जी मूर्ती मला दिलीस तीच मी तुला परत दिली आहे. बसुधा माझ्या विहिरीच्या पाण्याने ती धुतली म्हणून त्या कांशाची माती झाली असावी. हा तर पाण्याचा प्रभाव आहे. त्याला आपण काय करणार?" मूळचंदीने प्रश्न केले.

मिचारा मंगल निराश होऊन घरो पात गेला.

पण मा शेटजीला आपण धडा शिकवायचाच असा तयारीने निश्चय केला.

एक दिवस मूळचंदीच्या सयकोच्या हातून दोर गुटला आणि पितळेची कळशी विहिरीत फडली. त्याच्या गांवात पिण्याच्या पाण्यासाठी ती एकच विहीर होती.

विहीर खूपच खोल होती. त्यात उतरून ती कळशी बाहेर काढणे हे फक्त मंगलच करू शकला असता. शेटजींनी मंगलला विहिरीतून कळशी काढण्यासाठी विचारले.

"शेटजी! त्यात काय मोठंस? उबां सकाळपर्यंत तुमची कळशी विहिरीतून काढून मी देईन." मंगल म्हणाला.

त्या रात्री निजोनीज झाल्यानंतर मंगल एक मातीचा बडा वेऊ विहिरीत गेला. गंध्यरात्री तो विहिरीत उतरला, त्याने पितळेची कळशी काढली, त्याची योगे सोडून मातीच्या घड्याला बांधली आणि विहिरीत सोडली. पितळेची कळशी त्याने एका गुम जागी तपवली. नंतर तो घरी जाऊन झोपला.

दुसऱ्या दिवशी शेटजींच्याबरोबर मंगल

विहीरीवर गेला, त्याने विहिरीत बुडी मारली आणि हलकात एक मातीचा बडा वेऊन ती वर आला. तो बडा बघून शेटजींचे तोंड उतरले. बाबलेल्या आवाजात त्यांनी म्हटले, "अरे मंगल, हा बडा आपला नाही, दुसऱ्या कुणाचातरी असेल. तू पुन्हा एकदा बुडी मारून जरा बघ बरो!"

मंगलने पुन्हा बुडी मारली. बोडा वेळ पाण्यात तो राहिला, आणि नंतर वर येऊन म्हणाला, "शेटजी! हा बडा सोडून इतर कांहीही तत्कास सांपडले नाही. बहुतेक हा पाण्याचा प्रभाव असावा. त्यामुळे तुमची पितळी कळशी होती तिचा पातीचा धडा झाला असेल." एवढे बोलून मंगल आपल्या घरी निघून गेला.

त्यानंतर शेटजींनी दोन चार मागण्यांना सोळावून विहिरीचा उपरा केला. सगळे पाणी काढले पण त्यांची कळशी कांही मिळाली नाही.

शेटजी मनोमन समजले. ते गुपचुप मंगलच्या घरी कर्त्री गेले आणि त्यांनी त्याची कांशाची मूर्ती परत दिली. त्यांची पितळी कळशी तपवलेल्या जली होती, ती काढून मंगलने त्यांच्या हातात दिली.

